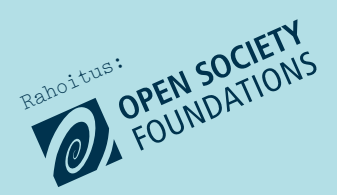

Kymmenen polkua populismiin

Kuinka vaikenevasta Suomesta tuli
äänekkään populismin pelikenttä

Johanna Korhonen

Counterpoint on tutkimus- ja asiantuntijaryhmä, joka tutkii yhteiskuntatieteiden menetelmin yhteiskunnan, politiikan ja kulttuurin dynamiikkaa. Tarkastelemalla kansalaisyhteiskunnan toimintaa eri yhteyksissä Counterpoint auttaa organisaatioita kehittämään kestävien ja menestyvien yhteiskuntien ratkaisuja.

This book is available to download and re-use under a by-nc-sa Creative Commons license ported to UK law. This means that you are free to copy, distribute, display and perform the work, and make derivative works, in a non-commercial context, as long as you credit Counterpoint and the author and share the resulting works under an equivalent license.

See <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.0/uk/>

Kymmenen polkua populismiin – Kuinka vaikenevasta Suomesta tuli äänekkään populismien pelikenttä

Published by Counterpoint 2012
Some rights reserved

www.counterpoint.uk.com

ISBN 978-0-9568225-9-8
Copy edited by Elina Eskola
Series design by modernactivity
Typeset by modernactivity
Printed by Lecturis
Text & cover paper: Munken Print White
Set in **Transport** & **Scala**

Mixed Sources

Product group from well-managed
forests, controlled sources and
recycled wood or fiber
www.fsc.org Cert no. CU-COC-804101
© 1996 Forest Stewardship Council

Johanna Korhonen

	Kiitokset	5
	Johdanto	7
1	Kuinka Neuvostoliiton romahdus sekoitti meiltä talouden mutta avasi suut	15
2	Kuinka Suomi omaksui uudenlaisen pelon kulttuurin	21
3	Kuinka puhe vaihtoehdottomuudesta loi tilaa vaihtoehdolle.....	31
4	Kuinka EU-vastaisen kansan nujertaminen kääntyi eliittejä vastaan	35
5	Kuinka konsensuskulttuuri mureni ja vaikeneminen muuttui metakaksi.....	41
6	Kuinka puoluepolitiikasta tuli sallittu puheenaihe	49
7	Kuinka suomalainen mies ei enää tuntenut oloaan kotoisaksi	53
8	Kuinka internetistä tuli megafoni kansan äänelle....	59
9	Kuinka Jeesuskin pääsi mukaan Suomen politiikkaan.....	65
10	Kuinka uudenlainen julkisuuspele hämmensi median	71
11	Miksi juuri nyt?.....	79
12	Mitä voidaan tehdä? Kuusi polkua kohti humanimpaa politiikkaa	83
13	Lopuksi	89

Viitteet	91
Lähteet	93
Kirjallisuutta	97

Kiitokset

Counterpoint haluaa kiittää Open Society Foundations -säätiötä saamastaan tuesta projektille ”Recapturing Europe’s Reluctant Radicals”.

Johdanto

Alkukesästä 2012 kuuntelin Yle Radio 1:n lähetystä. Kansallisen yleisradioyhtiön aamuohjelma haluaa tulla tunnetuksi laadukkaasta ajankohtaisjournalismista. Nyt keskustelemassa olivat populistisen Perussuomalaisen puolueen puheenjohtaja Timo Soini ja ruotsinkielistä vähemmistöä edustavan Ruotsalaisen kansanpuolueen puheenjohtaja Carl Haglund.

Aiheena oli euron kriisi. Miten siitä selvitään? Miksi taloudestaan huolehtineiden suomalaisten pitää rahoittaa ylivelkaantuneita kreikkalaisia?

”Suomi on ainoa, joka maksaa”, Soini puhkui. Hän oli hyvässä vedossa. ”Ruotsi ei maksa, Norja ei maksa, Tanska ei maksa, Englanti ei maksa! Suomi maksaa”, Soini selosti voitonriemu äänessään.

Carl Haglund sanoi jotain melko latteaa ”yhteisvastuusta” ja ”vaikeasta tilanteesta”. Soini virkistyi lisää. Hetken kuluttua hän esitti: ”Suomalainen mummu pitkospuiden päässä maksaa, mutta rikas amerikkalainen republikaani ei osallistu tähän ollenkaan!”

Toimittaja ei puuttunut puheeseen juuri millään tavalla. Carl Haglund oli itselleen ja puolueelleen ominaiseen tapaan sivistynyt, hillitty ja kohtelias. Haglund ja toimittaja eivät kumpikaan sanoneet Soinille, että tietenkään euron kriisiin eivät osallistu Ruotsi, Norja, Tanska ja Britannia, jotka eivät kuulu euroalueeseen vaan käyttävät omia valuuttojaan! Kukaan ei huomauttanut Soinille, ettei yksikään suomalainen eläkeläinen ole enää noin sataan vuoteen asunut ”pitkospuiden päässä” eikä missään ole

tehty päätöstä, että eurokriisin maksaisivat juuri eläkeläiset. Siinä, että rikas amerikkalainen republikaani ei liity asiaan millään tavalla, Soini oli kieltämättä oikeassa.

Varttitunnin radiokeskustelu oli kiduttavaa, mutta nykyään melko tavanomaista kuunneltavaa. Siinä tiivistyivät Suomen nykyisen poliittisen pelikentän keskeiset tekijät: meluisa, riemukkaasti ja rehvakkaasti pelaava populistipoliitikko, kohteliaan vaimea perinteinen poliitikko ja syrjästä katsova, itseään neutraalina pitävä, mutta hieman avuttoman vaikutelman antava toimittaja.

Ikään kuin samalla kentällä olisi samanaikaisesti meneillään jääkiekko-ottelu ja taitoluistelunäytös. Siroluiset, harjoiteltuja kuvioitaan taidokkaasti toistavat luistelijat pelkäävät henkensä edestä väistellössään suojuksissaan kiitäviä, nopeasti tilanteen mukaan suuntaa vaihtavia maalitykkeitä. Tuomari on pyörällä päästään eikä todellakaan tiedä, pitäisikö kentällä noudattaa taitoluistelun vai jääkiekon sääntöjä tai mitä hänen ylipäätään pitäisi tehdä – joten kun kello tulee 8.30, hän kohteliaasti kiittää keskustelijoita ”mielenkiintoisesta debatista” ja siirtyy helpottuneena seuraavaan aiheeseen. Yleisöstä osa on ihastuksissaan, osa on järkyttyneitä ja osa poistunut tuskastuneina katsomosta jo kauan sitten.

Etsin tässä kirjoituksessani vastauksia siihen, miksi ja miten Suomesta tuli maa, jossa mielipidetiedustelujen mukaan jopa neljännes äänioikeutetuista tukee populistista Perussuomalaista puoluetta. Puolue sai 2011 eduskuntavaaleissa 20 prosentin kannatuksen ja on nyt pääoppositiivipuolue.

Populismilla tarkoitan tässä sellaista politiikan teon tapaa, jossa asiat pelkistetään yksinkertaisiksi vastakainasetteluiksi ja jossa puhuja vetoaa kuulijan itsekkyyteen mieluummin kuin tämän yhteisvastuuseen. Tähän politiikan teon tapaan kuuluvat erilaisten uhkakuvien maalailu, syyllisten hakeminen ja yksinkertaisten ratkaisujen tarjoaminen monimutkaisiin ongelmiin.

Ihmiset jaetaan tässä mielenmaisemassa kolmeen ryhmään: pahaan eliittiin (joka ajaa vain omaa etuaan), hyvään kansaan (jonka etua populistinen liike ajaa) ja ”muihin”, kiusallisen erilaisiin pikku ryhmiin, jotka eivät kuulu ”kansaan”, ainakaan hyvään kansaan, ja joista näin ollen olisi parasta päästä tavalla tai toisella eroon. Vähintään heidät tulisi saada pois näkyvistä, jotta ”kansan” yhtenäisyys ja mielenrauha eivät heidän takiaan kärsisi. ”Muita” ovat esimerkiksi etniset ja kielelliset vähemmistöt, ulkomaalaistaustaiset sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt. Kiusallisia ”muita” ovat myös valtaväestöön kuuluvat, vähemmistöjä puolustavat intellektuellit, jotka kirjoittaessaan ja puhuessaan ovat suvaitsevaisine asenteineen ”kansan” vihollisia.

Suomalainen populismi eroaa monin tavoin eteläisemmän Euroopan populistisista liikkeistä. Suosiotaan kasvattanut Perussuomalaiset ei ole oikeistopuolue, vaan sen linjaukset painottuvat vasemmistososiaaliseen suuntaan: se puolustaa ”köyhää kansaa” ja ”vähäväkisiä”. Eläkeläiset ovat sen tärkeää tukijoukkoa. Toinen ero on ikärakenteessa: monien populististen liikkeiden kannattajat Euroopassa ovat nuoria, kun taas Suomessa Perussuomalaisia tukevat ennen kaikkea ikääntyneemmät kansalaiset, miehet useammin kuin naiset.

Keskeinen ero on myös se, että siinä missä monien muiden maiden populistiliikkeet vaativat muutosta, Suomen Perussuomalaiset toivoo ennen kaikkea muutoksen hidastamista tai pysäyttämistä ja ”paluuta” vanhaan. Perussuomalaisen onnela on haavekuva sellaisesta entisten aikojen Suomesta, jota ei enää ole – eikä tosiasiaassa ole koskaan ollutkaan.

Perussuomalaisissa on mukana äärikansallismielisiä voimia, joiden ajattelussa on fasisistisia piirteitä. Äärikansallismielisiä on myös puolueen eduskuntaryhmässä. Perussuomalaisen kansanedustaja Juho Eerola kirjoitti Honnaforum-sivustossa heinäkuussa 2010:

Itseäni viehättää fasismi ja erityisesti Benito Mussolinin harjoittama talouspolitiikka. – Siitä mallista olisi paljon opittavaa.¹

Hänen puoluetoverinsa James Hirvisaari näkee kaiken pahan taustalla monikulttuurisuuden:

Terrori-iskut ovat kukkahattutätien (monikulttuurisuuden puoltajien, kirjoittajan lisäys) syytä. Varsinaisia syyppäitä eivät ole muslimit (minkäs hulluilleen voivat) eivätkä maahanmuuttokriitikot (kuten helposti syytetään) vaan multikulttuurifililit, jotka islamin rikkautta ja ihanuutta tänne peräpohjolaankin hinkuvat.^{2,3}

Perussuomalaisen puolueen sisällä oleva äärikansallismielinen siipi vastaa enemmän käsitystä fasisisesta ja rasistisesta äärioikeistosta kuin puolueen enemmistö, joka puoltaa julkista terveydenhuoltoa, sosiaaliturvaa ja ”köyhää kansaa”. Äärikansallismielisen siiven keulakuva on kansanedustaja Jussi Halla-aho.

On vaikea sanoa, miten suuri osa puolueen riviäänestäjistä kokee ääriajatukset omikseen. Luultavasti riviäänestäjien suuri enemmistö kavahtaa kaikenlaista kiihkoilua. Maltillistenkin äänestäjien vaaleissa antama tuki vahvistaa kuitenkin myös äärikansallismielisten mandaattia ja lisää heidän toimintavapauksiaan.

Populismin perusominaisuus on protesti, ”vastustamme kaikkea, ja erityisesti herroja” -asenne. Mietin, mitä perussuomalaiset itse asiassa vastustavat, kun he vastustavat monikulttuurisuutta, Euroopan unionia ja ulkomaisia vaikutteita. Vastustavatko he nimenomaisesti näitä asioita, vai onko taustalla jokin vielä syvempi pelko, joka etsii julkitulokanavaa?

Miten maassa, jossa on hyvin vähän ulkomaalaisia, alettiin yhtäkkiä käydä raivokasta ”maahanmuuttokriittistä” keskustelua? Miksi vakiintunut kotimainen kielivähemmistö, ruotsinkieliset, joutui samalle tulilinjalle

ulkomaalaistaustaisten ryhmien kanssa? Miten maasta, jonka kansalaiset on kasvatettu mieluemmin kohteliaaseen vaikenemiseen kuin äänekkääseen mielipiteen ilmaisuun, tuli lyhyessä ajassa, alle kymmenessä vuodessa, raivoisien nettikeskustelujen kotimaa? Miksi poliittinen järjestelmä ei osannut reagoida äänestäjien paineeseen vaan antoi helposti tilaa populistiselle liikelle, jonka kautta paineet nyt purkautuivat? Miksi journalistit heräsivät aivan liian myöhään – jos silloinkaan?

Vastauksilla on jotain tekemistä suomalaisten turvallisuudentunteen, itsearvostuksen, kunnian, identiteettien ja tulevaisuudenuskon kanssa. Ne liittyvät talouteen, työhön, kulttuuriin, uskontoon ja poliittiseen johtajuuteen. Vastausten ytimessä on suomalainen kulttuuri eli tapamme olla, elää, viestiä ja rakentaa kuvaa itsestämme ja muista.

Ne suomalaiset, joihin populismi vetoaa, eivät ole ”radikaaleja” sanan missään tavallisessa merkityksessä: he eivät halua muutosta, ja vaikka he vaativat loppua ”nykymenolle”, he eivät ensisijaisesti halua mullistaa mitään. He ovat päinvastoin turvallisuushakuisia, perinteitä arvostavia kansalaisia, joita muutoksen nopeus kauhistuttaa. ”Nykymeno” on heidän mielestään poikkeus, josta olisi pian päästävä takaisin normaalitilaan. Heidän kykynsä sopeutua uusiin tilanteisiin ei ole välttämättä kovin hyvä.

He kantavat myös aitoa ja todellista huolta Suomen kulttuurin ja suomen kielen säilymisestä maailmassa, jossa kulttuurien välinen vuorovaikutus on entistä paljon nopeampaa, laajempaa ja saumattomampaa. He ovat ihmisiä, jotka kokevat joutuneensa ahtaalle ajetuiksi ja vaiennetuiksi. He haluavat sanoa vastalauseensa.

Kuulun itse siihen väestönosaan, jota rasismi, ulkomaalaisvastaisuus, suppea kansallismielisyys, näköalaton itsekkyyks ja näiden populistinen markkinointi kauhistuttavat. Silti olen jo vuosia pyrkinyt ihmettelyn tai

paheksunnan sijaan pohtimaan, millaisissa tilanteissa elävät ne ihmiset, joihin populistinen retoriikka Suomessa vetoaa. Journalistina haluan eläytyä heidän tilanteisiinsa ja tutkia heidän näkökulmiaan. Olen lukenut heidän tekstejään verkosta ja käynyt keskusteluja heidän kanssaan. Olen hakenut tietoa yhtä lailla tutkijoilta kuin niiltä, joiden elämää tutkimukset käsittelevät.

Mietin, mikä on toivon ja pelon suhde suomalaisessa kulttuurissa. Populistit vetoavat enemmän pelkoon kuin toivoon. Heidän, kuten muidenkin puolueiden, puolueohjelmat lupaavat kaikkea hyvää kaikille, mutta käytännön politiikanteko näkyy painottuvan enemmän pelon lietsontaan ja yleiseen protestointiin kuin tulevaisuuden rakentamiseen.

Tekstin lopussa pohdin, mitä on tehtävissä, jos Suomen suunta halutaan kääntää kohti humanimpaa tulevaisuutta.

Kuinka Neuvostoliiton romahdus sekoitti meiltä talouden mutta avasi suut

Aloitin työurani nuorena taloustoimittajana 1990-luvun alun Suomessa. Ensi töikseni pääsin kirjoittamaan Suomen sodanjälkeisen historian pahimmasta lamasta.

Suomi oli 1980-luvun puolivälistä alkaen ryhtynyt vapauttamaan rahoitusmarkkinoitaan ja avaamaan rajojaan ulkomaisille pääomaliikkeille. Tuloksena oli iso ulkomaanvelka ja yliarvostettu valuutta, joka sai viennistä riippuvaisen metsäteollisuusmaan talouden polvilleen. Kun markan kurssi suhteessa muihin valuuttoihin sitten korjaantui rajujen pakkodevalvaatioiden kautta, tuhannet ulkomaisia lainoja ottaneet yritykset menivät konkurssiin tai vähintään joutuivat suuriin vaikeuksiin.

Nuorena taloustoimittajana haastattelin yrittäjäperheitä, jotka olivat menettäneet kaiken, ja työttömiksi joutuneita entisiä tehtaantöläisiä, jotka silmät epäuskosta pyöreinä kertoivat joutuneensa kortistoon ensimmäistä kertaa 30- tai lähes 40-vuotisen työuransa aikana. Kerran kuussa tein jutun työttömyysasteesta; 20 prosenttia oli maan taloushistoriassa ennenkuulumaton, mutta noina aikoina tavanomaiseksi latistunut uutinen.

Ikään kuin Suomen omassa talouskriisissä ei olisi ollut tarpeeksi uutisoimista, naapurissamme tapahtui 1980- ja 1990-luvun vaihteessa valtiojärjestelmän romahdus ja sen seurauksena mittava yhteiskunnallinen muutos.

Kerran olin lentokentällä vastaanottamassa ministeriä, joka palasi virkamatkalta Neuvostoliitosta. Sillä nimellä me tottuneesti naapurua puhuttelimme, vaikka olisi pitänyt opetella sanomaan ”Itsenäisten valtioiden

yhteisö IVY”; Neuvostoliitto hajosi vuoden 1991 aikana 15 valtioksi. Ministeri palasi matkaltaan tilanteessa, jossa aivan kaikki oli epäselvää, jopa kauppakumppanin nimi. Pian tämän jälkeen Venäjä ilmoitti olevansa taas pelkkä Venäjä ja vähät välittävänsä siitä, miten sen pienemmät naapurimaat halusivat vastaisuudessa itseään nimitettävän.

Ministeri oli väsynyt ja äreä eikä ilahtunut lentokentän tuloaulassa odottaneista toimittajista. Koska 1990-luvun vaihteessa ketään ei vielä voinut tavoittaa matkapuhelimitse, toimittajien lentokenttäpäivystys oli tietyissä tilanteissa ainoa tapa saada tuoretta tietoa ministerien virkamattojen tuloksista.

”Se on loppu nyt”, ministeri murahti. Clearing. Suomen ja Neuvostoliiton välinen vaihtokauppa, joka parhaimmillaan oli jopa kymmenesosa Suomen koko ulkomaankaupasta. Suomi oli vuosikymmenet vienyttä Neuvostoliittoon muun muassa tekstiilejä ja muuta kulutustavaraa ja saanut vastikkeeksi etenkin öljyä. Kaupoista sovittiin valtioiden välillä. Yritykset olivat vain sopimusten käytännön toteuttajia.

Kun ei ollut enää Neuvostoliittoa, ei voinut olla enää clearing-kauppaakaan. Vuoden 1991 aikana Suomi menetti 65 prosenttia idänkaupastaan.

Neuvostoliiton-kaupan yhtäkkisen loppumisen vaikutukset Suomen talouteen olivat dramaattiset. Vaikka idänkaupasta ei kansalaisten keskuudessa paljon puhuttu – sitä ehkä jopa hieman hävettiin, koska ihmiset vaistosivat siihen liittyvän poliittisesti kiusallisen riippuvuussuhteen – kauppakumppanin katoaminen heijastui talouteen laajasti. Kun tähän yhdistyivät jo ennestään korkea velkaantuneisuus ja yliarvostetun markan arvon heikkeneminen suhteessa muihin valuuttoihin, koossa olivat ainekset vaikka useampaankin talouskriisiin.

Neuvostoliiton romahdus ja 1990-luvun alun lama olivat merkittävä käännekohta, sillä ne merkitsivät

yhden aikakauden loppua. Siihen asti Suomi oli ollut varsin stabiili, edistykseen hyväuskoisesti luottava kansakunta, joka ei useaan sodanjälkeiseen vuosikymmeneen ollut kokenut erityisen suuria mullistuksia. Nyt koki. Vaikutukset näkyvät kulttuurissamme edelleen etenkin turvallisuudentunteen heikkenemisenä ja monenlaisina nimenomaisesti talouteen kohdistuvina pelkoina.

Neuvostoliiton romahdus on osaltaan vaikuttanut Suomen kulttuuriin ja keskusteluilmaperiin niin, että alussa kuvaamani kaltaisista radio-ohjelmista on tullut osa tämän ajan todellisuutta.

Suomi on kahdessakymmenessä vuodessa tehnyt pitkän matkan hiljaisesta, itsehillintään perustuvasta ja säännelystä kulttuurista äänekkään, remakan ja tietyllä tavalla ”kansanvaltaisen” kulttuurin aikaan. ”Kansanääni” kuuluu nyt, ja kovaa.

Olen elänyt lapsuuteni ja nuoruuteni maassa, jossa politiikka oli eliittien työtä. Kaikista politiikan lajeista pyhin oli ulkopoliittikka, joka tarkoitti suureksi osaksi samaa kuin Neuvostoliiton-suhteista huolehtiminen. Se oli ennen kaikkea presidentin tehtävä, ja presidenttinä oli vuosikymmenestä toiseen sama mies, Urho Kekkonen (presidenttinä 1956–82).

Lapsuuteni ja nuoruuteni Suomessa kaikki ymmärsivät sanomattakin, että idänsuhteiden hoito oli vaikeaa ja vaarallista. Kansalaiset palvelivat maataan parhaiten ole-malla hiirenhiljaa ja toivomalla presidentille menestystä tehtävässä. Muutamat harvat toisinajattelijat mulkoiltiin hiljaisiksi, veneenkeikuttajia ei Suomeen kaivattu.

Sisäpolitiikan kielenkäyttö saattoi olla hyvinkin värikästä, mutta keskustelua käytiin poliittisen eliitin sisällä. Kansalaiset olivat ikään kuin katsomossa ja tiesivät asioista sen, minkä pidättyväinen, status quota kunnioittava media katsoi tarpeelliseksi heille kertoa.

Neuvostoliiton romahdus 1990-luvun taitteessa irrotti kielenkannat, mutta tämä ei tapahtunut heti, vaan vähitellen. Parinkymmenen viime vuoden aikana suomalaiset ovat havainneet, että suustaan voi päästää kaikenlaista ilman, että siitä joutuu epäsuosioon tai saa muuten kärsiä.

Muutos keskustelukulttuurissa on dramaattinen. Kansakunta, jonka tärkeimmät yhteiskunnalliset keskustelut vielä reilut parikymmentä vuotta sitten käytiin politiikan huipulla ja eliittien välillä, on muuttunut puhetta pulppuavaksi torikokoukseksi.

Pelkkä internetin olemassaolo ei selitä kaikkea. Taustalla on ennen kaikkea ilmapiirin muutos, ajatus siitä, että nyt saa puhua.

Kuinka Suomi omaksui uudenlaisen pelon kulttuurin

1990-luvun alun suuri lama oli Suomessa alku uudenlaiselle pelon kulttuurille. Aiemmin oli pelätty Neuvostoliittoa – vaikka asiasta olikin paras olla puhumatta ääneen. Ulkopoliittisten pelkojen väistyessä oli tarjolla toisenlainen pelko: työttömyyden ja henkilökohtaisen taloudellisen romahduksen pelko.

Suomessa on sukupolvien ajan kasvettu ajatukseen, että työtä tekemällä pärjää. Työn arvostus on aina ollut korkealla; lukemattomat sananlaskut ja kansanviisaudet ovat kasvattaneet suomalaisia uskomaan, että ”työ on miehen kunnia” ja ”tumput suorana” seisominen, avuton vetelyys, on synneistä pahimpia. Työn arvostus liittyy myös perinteiseen maskuliiniseen roolimalliin.

Työtä suomalaisen, etenkin miehen, identiteetin osana on tutkinut muun muassa sosiologi Matti Kortteinen.⁴ Hän näkee kaupungistumisen ja sukupuoliroolien välillä yhteyksiä, jotka mielestäni liittyvät olennaisesti populistisen politiikan suosion nousuun Suomessa. Kortteinen havaitsi ensimmäisen suuren identiteettikriisin jo siinä vaiheessa, kun ihmiset 1960–70-luvulla muuttivat maalta kaupunkeihin. Kun perinteiset ”miesten työt” jäivät maalle, monien miesten oli vaikea sopeutua elämään lähiöiden pienissä kerrostaloasunnoissa, ilman pihaa ja verstaista. Palkkatyöpäivän jälkeen heillä ei ollut muuta mielekästä tekemistä kuin television katselu ja kenties oluen juominen. Naisia palkka- ja kotityön yhdistelmä taas työllisti enemmän kuin tarpeeksi.

Kortteisen tutkimuksista käy ilmi voimakas työn eetos; työ on suomalaiselle ”kunnian kenttä”, ja ihminen ilman työtä on monella tapaa vajaa. Samalla tavalla ihminen, jolla ei ole työtä mutta ei juuri muutakaan kunnan tekemistä, on erityisen altis hakemaan tyytymättömyydelleen ja arvottomuuden tunteilleen purkautumisväyliä. Näen Kortteisen tunnistamissa sohvalla makavissa miehissä samoja hahmoja, jotka nykyään vihaavat maahanmuuttajia, kaipaavat Suomeen uutta ”talvisodan henkeä” ja vakuuttuvat populistien tarjoamista helpon kuuluisista ratkaisuisista.

Takavuosisikymmeninä palkkatyötä oli kuitenkin tarjolla. Työllisyystilanne oli Suomessa varsin hyvä koko sodanjälkeisen ajan aina 1990-luvun laman alkuun asti. 1970-luvulla öljykriisi ja suhdannevaihtelut tuottivat hetkellisesti korkeamman työttömyysasteen, jolloin valtiolta presidentti Kekkonen johdolla ryhtyi tarmokkaiisiin ja suurielisiin työllistämistoimiin.

Ammattiin valmistuneille ja korkeakoulutetuille oli aina ollut tarjolla töitä, jollei aivan heti, niin ainakin pian. 1990-luvun alun lama mursi tämän ihanteen ja osoitti, että työttömäksi voi jäädä kuka hyvänsä, mistä tehtävästä tahansa. Työttömäksi saattoi joutua jopa kaikkein turvallisimmiksi koettujen työnantajien, kuten valtion ja kuntien, palveluksesta. Suomessa tämä järkytti syvästi niitä lukemattomia ihmisiä, jotka olivat kasvaneet uskomaan, että ”vaikka valtion leipä on kapea, se on kuitenkin pitkä” eli työpaikka julkisella sektorilla oli käytännössä taattu eläkeikään asti. Enää ei ollut. Parinkymmenen prosentin työttömyysaste merkitsi sitä, että jokaisen perheessä, suvussa tai tuttavapiirissä oli joku työtön, lomautettu tai työttömyysuhanalainen.

1990-luvun alun lamassa suomalaisten aiempi turvallisuudentunne pyyhkiytyi nopeasti ja näyttävästi pois. Kaikille se ei ole milloinkaan palannut. Samoihin aikoihin alettiin puhua globalisaatiosta ja nähdä, miten

työpaikkoja hyvin konkreettisesti alkoi siirtyä muun muassa Aasiaan. Suomalaiset eivät enää uskaltaneet luottaa siihen, että ”työ se on joka kannattaa”.

Työhön liittyvän turvallisuudentunteen menetys on keskeinen tekijä, kun pohditaan, mitkä seikat ovat avanneet pelikentän populistisille liikkeille Suomessa.

Mielestäni hyvin merkittävä havainto on, että Perussuomalaisten kannattajista yli puolet pelkää oman henkilökohtaisen taloutensa puolesta. Tämä ilmiö havaittiin ensimmäisen kerran laajassa kyselyssä 2010. Kyselyssä kartoitettiin suomalaisten kokemia uhkia.⁵

Turvallisuudentunteen erot eri puolueiden kannattajien välillä olivat hyvin selvät: Perussuomalaisten kannattajista 56 prosenttia pelkäsi taloudellisen toimeentulonsa puolesta, kun muiden puolueiden kannattajista tätä pelkäsi 33–40 prosenttia.

Perussuomalaisten kannattajat pelkäsivät muita enemmän, että he syrjäytyvät yhteiskunnasta. Työttömyys pelotti heitä hyvin paljon, koska he uskoivat, että työttömiksi kerran jouduttuaan heidän olisi vaikeaa löytää uutta, vastaavantasoisia työtä. Tulevaisuudenuskoa heillä oli muiden puolueiden kannattajia vähemmän.

Perussuomalaisten kannattajien ydinjoukko ei ole millään muotoa huono-osaista väkeä. He ovat päinvastoin vakaisiin palkkatyösuhteisiin tottuneita, usein perinteisissä ammateissa toimivia ihmisiä, joilla on oma koti, auto ja kesämökki ja varaa rantalomaan tai vähintään Tallinnan-risteilyyn silloin tällöin. Heidän tulonsa eivät ole suuret, mutta he luottavat siihen, että työtä tekemällä pärjää ja säästäväisyys kannattaa. Globalisaatio pelottaa heitä, koska heillä on paljon menetettävää. Perinteisten teollisuudenalojen tuotantoa on siirretty ulkomaille, etenkin Aasiaan. Esimerkiksi metsäteollisuuden suhteellinen asema on heikentynyt samalla kun uudenlaista osaaamista edellyttävä IT-tuotanto on vahvistunut. Suomeen ei enää rakenneta uusia paperikoneita. Sanomalehtien

työpaikkailmoituksissa vilisevät englanninkieliset tehtävännimikkeet, jotka jäävät sisällöltään hämäräksi. Mitä ihmettä tekee Key Account Manager? Työttömyyttä pelkäävää metsäalan ammattimiestä tämäntyyppiset työmarkkinat eivät puhuttele, huolestuttavat vain.

Suomalainen yhteiskunta on aiempaan verrattuna eriarvoistunut, ja tämän tuloksena Perussuomalaisten kannatus nousee. Turvattomuutta kokevat, usein jo ennestään pienituloiset ihmiset – tai merkittävä osa heistä – eivät enää äänestä vasemmistoa, vaan populistieja.

Suuri lama tuotti pelkotilan, joka ei ole väistynyt. Vaikka suurin osa suomalaisista työikäisistä on jälleen töissä, henkilökohtaisen talouden romahtamisen pelko näkyy vaalituloksissa ja kuuluu kansalaiskeskustelussa.

Samaan ajanjaksoon, kahteenkymmeneen viimeksi kuluneeseen vuoteen, ajoittuu kokemus sosiaaliturvan rapautumisesta. Vielä 1980-luvulla suomalaiset luottivat hyvinvointivaltioonsa vahvasti. Ajateltiin, että jos huonosti käy, turvaverkko kuitenkin riittää estämään putoamisen aivan pohjalle.

1990-luvun alun suuressa lamassa poliitikot hakivat mittavia säästöjä julkisesta taloudesta. Sekä tulonsiirtoja että hyvinvointipalveluja leikattiin. Jo karsitut sosiaalietuudet jäivät laman jälkeisellä nousukaudella jälkeen yleisestä ansiotasosta. Moni kansalainen koki, että ”luukulta” oli entistä vaikeampaa saada apua, kun kriteerejä oli laman aikana kiristetty. Sosiaaliturvan sekä suhteellisen että absoluuttisen heikentämisen vaikutus ihmisten turvallisuudentunteeseen oli erittäin suuri. Tätä psykologista ja psykososiaalista muutosta ei leikkauksia tehtäessä juuri pohdittu ainakaan julkisessa keskustelussa, mutta sen seuraukset näkyvät nyt.

Kun ihminen kokee, että työn menetys todennäköisesti suistaa hänet taloudelliseen ja sosiaaliseen alennustilaan, tämä pelko vaikuttaa hänen elämäänsä ja valintoihinsa voimakkaasti – vaikka pelot eivät milloinkaan

toteutuisi. Mielenkiintoista on, että putoamisen pelko tuntuu vaivaavan myös ylempiä sosiaaliryhmiä.

Suomessa Tilastokeskus mittaa säännöllisesti kuluttajien luottamusta oman kotitaloutensa ja Suomen talouden tulevaisuutta kohtaan. Kyselyn tuloksista näkyy, että heikot talousuutiset näkyvät odotuksissa herkästi, ja varsin suuri joukko suhtautuu myös oman taloutensa kehitykseen pessimistisesti. Tuoreimman kuluttajabarometrin mukaan elokuussa 2012 vain 23 prosenttia työtä tekevästä suomalaisista koki, ettei heillä ole lainkaan vaaraa joutua työttömäksi! Useammalla kuin kolmella neljänneksellä työssäkävivistä on siis koko ajan jossain aivolohkossa ajatus työttömäksi joutumisen mahdollisuudesta. Joka kuudes työllinen piti työttömäksi joutumistaan todennäköisempänä kuin aikaisemmin.⁶

Sain kerran palautetta kansalaiselta, joka oli lukenut jonkin kolumnini. Kansalaisen mielestä talousuutisia tulee nykyään mediasta aivan liikaa, ja ne luovat turhaa huolta ihmisten keskuuteen. Totta on, että talousuutisoinnin volyymi on parinkymmenen viime vuoden aikana kasvanut merkittävästi. Ne myös vaikuttavat: Kun matkapuhelinvalmistaja Nokia aiemmin tänä vuonna kertoi irtisanomissuunnitelmistaan, mediaan tulvahti suuri määrä juttuja, joissa Nokiasta suoraan tai välillisesti riippuvaiset ihmiset purkivat ahdistustaan. Työpaikoistaan olivat tehdaspaikkakunnilla huolissaan monet muutkin kuin ne, jotka itse olivat Nokiassa töissä.

Yhä enemmän on myös niitä nuoria aikuisia, jotka eivät koskaan ole päässeetkään työn syrjään kiinni. He elävät elämäänsä tukien ja ehkä joidenkin tuloja ansaitsevien perheenjäsenten turvin. Heidän keskuudessaan poliittisen eliitin puheet talouskasvun kiihdyttämisestä eivät herätä minkäänlaista mielenkiintoa.

Suomen poliittisen, taloudellisen ja älyllisen eliitin tapa reagoida kansalaisten pelkoon on ollut ilmeisen virheellinen. Johtavat poliitikot pitävät tietysti vuodesta

toiseen puheita työpaikkojen luomisen tärkeydestä. Puhe on voimatonta, koska kuulijatkin tietävät, että työpaikkoja luovat ainoastaan työnantajat, eivät poliittiset johtajat.

Ymmärrän poliitikon tuskan: globaalitaloudessa ja vapaiden pääomanliikkeiden maailmassa yritykset siirtävät tuotantonsa sinne, missä se on kannattavinta tai ylipää-tään mahdollista. Puhetta pitävä poliitikko ymmärtää tämän ja kenties yrittää selittää sitä kuulijoilleen. Osa kuulijoista ymmärtää ja ahdistuu, osa ainoastaan ahdistuu.

Suomen strategia onkin keskittyä koulutukseen ja korkeaan osaamiseen, joiden toivotaan auttavan myös uudessa tilanteessa. Mutta tämäkin puhe vetoaa vain osaan äänestäjistä: korkeasti koulutetut, monitaitoiset ihmiset hyväksyvät tilanteen ja pystyvät sopeutumaan siihen paremmin kuin vähän koulutetut. ”*There is no problem*”, sanoi eräs suomalaisnuori (englanniksi). ”Opiskelen insinööriksi, erikoistun vaikka ympäristön-suojeluteknologiaan ja voin aina muuttaa ulkomaille töihin. Olen, *by the way*, ajatellut, että muuttaisin Kaliforniaan joka tapauksessa.”

Mitä muihin tulee, heidän pelkoaan ruokkii, ylläpi-tää ja ehkä jopa pahentaa se, että poliittisen ja taloudel-lisen eliitin tuottama, median välittämä puhe Suomen selviytymisen keinoista on aivan toista maata kuin kan-salaisten kokemus omasta elämästään.

Eliittien johtaman talouskeskustelun hallitsevia teemoja ovat parinkymmenen viime vuoden ajan olleet huipputeknologia, innovatiivisuus, luova työ, korkea osaaminen, kansainvälisyys ja ainutlaatuisuus. Eliittien mukaan Suomi menestyy, kunhan suomalaiset ovat osaavia, ahkeria, luovia, yhteistyökykyisiä ja innokkaita oppimaan koko ajan uutta.

Miten tällaiseen maisemaan soveltuu ihminen, joka menestyi koulussa enintään keskinkertaisesti ja osaa ammattiaan riittävästi, mutta on kaukana erinomaisesta? Missä on paikka ihmiselle, jonka luovuus ilmenee itse

moottorisahalla veistetyssä karhuveistoksessa kesämökin pihalla? Onko eliittien maalaamassa huippuosaajien Suomi-kuvassa tilaa kansalaiselle, jolle ”kansainvälisyys” merkitsee seuramatkaa mahdollisimman halpaan turkki-laiseen valmismatkakohteeseen? Miten pärjää se, joka ei ole lahjakas, ei osaava, ei monitaitoinen, ei sosiaalisesti taitava eikä mitään muutakaan mainitsemisen arvoista? Mitä tekisi ihminen, joka parhaimmillaankin on vain keskinkertainen ja useimmiten ei oikein sitäkään?

Eliittien maalaama mielikuva luovien lahjakkuuk-sien huippu-Suomesta on hyvin kaukana kansan valtae-nemmistön todellisuudesta.

Tähän saumaan populistien retoriikka uppoaa hyvin. Siinä, missä muiden puolueiden johtohahmot ovat sitou-tuneet huippu-Suomen strategioihin, populistit antavat kansalaisille luvan olla vain. Kiinnitin tähän huomiota muun muassa eduskuntavaalien 2011 kampanjoissa: monien puolueiden kansanedustajaehdokkaat korostivat monipuolista osaamistaan ja sivistystään, kun taas Perus-suomalaisten ehdokkaille riitti tunneviestintä tyyliin ”me ymmärrämme, mitä kansa oikeasti on”. Tämä viesti vetosi varmasti siihen aika suureen ihmisryhmään, joka ei löydä itseään eliitin kiiltävistä menestysstrategioista.

Muilla puolueilla on tapana edellyttää, jopa vaa-tiakin äänestäjiltään jotain. Vasemmisto haluaa, että äänestäjäkin on sosiaalisesti oikeudenmukainen ja valmis jakamaan omastaan vaikkapa veroja maksamalla. Oikeisto vaatii reippautta ja yrittäjähenkisyyttä. Vihreät vaativat tai ainakin voimakkaasti suosittelevat ekologista elämäntapaa, ruotsinkielinen puolue edellyttää ruotsin-taitoja ja kristillisdemokraatit Jeesuksen seuraamista.

Mutta Perussuomalaiset ei vaadi kannattajiltaan yhtään mitään. Saat maata sohvalta, saat olla sellainen kuin olet, sinun ei tarvitse yrittää mitään erityistä. Sinulla on siihen oikeus, riittää kun olet ihan tavallinen suomalainen.

Mutta jotta tämä olisi mahdollista, uhkatekijät on poistettava. Uhkia ovat hahmoton ”kansainvälisyys”, se, joka vie tavalliset suomalaiset työpaikat Aasiaan; ulkomaalaiset, koska he kilpailevat samoista käsillä tekemisen työpaikoista kuin suomalaiset vähän koulutetut; monikulttuurisuus, koska se tekee pelikentästä liian monimutkaisen; sekä kaikenlaiset uudet aatteet, jotka sekoittavat ”perinteistä suomalaista arvopohjaa” ja vähentävät turvallisuudentunnetta entisestään. Näitä edelleen uusilta tuntuvia aatteita ovat muun muassa ympäristöliike, feminismi sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien puolustaminen.

Kuinka puhe vaihtoehdottomuudesta loi tilaa vaihtoehdolle

1990-luvun alun suuren laman aikana Suomen hallitus omaksui puhettavakseen vaihtoehdottomuuden retoriikan: talouspolitiikassa ei ole vaihtoehtoja, säästöt on tehtävä, etuisuuksia on karsittava eikä valinnan mahdollisuutta ole. Vaihtoehdottomuuden retoriikka ei koske vain Suomea – TINA eli There Is No Alternative -puhetapa on tuttu kaikissa läntisissä demokratioissa, joissa hallitusten on päätöksillään pyrittävä muun muassa pitämään rahoitusmarkkinat rauhallisina.

Vaihtoehdottomuuden retoriikka on puhetapa, jossa valtaa käyttävä taho perustelee päätöksensä sillä, että ne ovat ainoita mahdollisia. Esimerkiksi sosiaaliturvan leikkauksia 1990-luvun alun laman aikana hallitus perusteli sillä, että Suomen on säästettävä, koska muutoin ”lainahanat sulkeutuvat” ja tuloksena on hirvuihin katastrofi. Tosiasiassa näin ei tietenkään ollut. Suomi säilytti korkean luottokelpoisuutensa myös laman pahimpina aikoina, kun sen oli pakko säästöistä huolimatta ottaa julkiseen talouteensa runsaasti velkaa. Mutta viesti meni perille: kun ihmisten ”kriisitietoisuus” oli saatu nostatetuksi, monenlaiset kansalaisten elämää heikentävät päätökset oli helpompi tehdä.

Vaikka lama väistyi ja kääntyi jälleen voimakkaaksi nousukaudeksi, puhetapa säilyi. Hallitukset yksi toisensa jälkeen omaksuivat melko virkamiesmäisen viestintätavan. Sen sijaan, että asioista olisi käyty vilkasta poliittista keskustelua, ne esitettiin vain hoidettavina asioina, välttämättömyyksinä, jotka hallituksen kuuluu käsitellä.

”Politiikka muuttui värittömäksi”, muuan pitkään politiikkaa seurannut kollegani luonnehti.

Esimerkiksi Suomen Keskustaa edustanut pääministeri Matti Vanhanen (pääministerinä 2003–10) piti suorastaan ongelmallisena sitä, että keskeneräisistä ja valmisteilla olevista asioista käytiin keskustelua julkisuudessa. Hänen mielestään hallituksen olisi pitänyt antaa työskennellä ”rauhassa”, ilman ennen aikaista julkista keskustelua.

Puhe vaihtoehtomuudesta on tietenkin poliittinen strategia, jolla ei ole todellisuuspohjaa. Poliitikassa on aina vaihtoehtoja. Eliiteille vaihtoehtomuuden retoriikka oli ja on luonnollisesti kätevä: kun ei ole vaihtoehtoja, ratkaisuja ei tarvitse sen kummemmin perustella.

Maissa, joissa politiikan teko rakentuu kahden suuren puolueen välisen vastakkainasettelun varaan, poliittinen debatti on yleensä vilkasta. Suomen monipuoluejärjestelmässä keskustelua kangistaa se, että kun hallituksessa usein ovat ”melkein kaikki”, opposition ääni jää vaimeaksi.

Suomen poliittinen eliitti on pieni, ja kun päätöksentekoon osallistuu hallituskokoonpanosta riippumatta merkittävä osan tästä eliitistä, päätösten jälkikäteinen kritiikki jää usein laimeaksi tai sitä ei ole lainkaan. Poliitiikan aiempia virheitä ei analysoida eikä niistä opita, koska ”kaikki yhdessä” olivat niitä tekemässä tilanteessa, jossa vieläpä ”ei ollut vaihtoehtoja”.

Suomalaisessa vaihtoehtomuuspuheessa on merkittävä kulttuurinen ero esimerkiksi suhteessa Ruotsiin, jossa myös on monipuoluejärjestelmä. Ruotsalainen keskustelukulttuuri on avoimempi, ja keskusteluun osallistuu poliittisen eliitin lisäksi aktiivisesti muun muassa kulttuurielämän vaikuttajia. Tilanteista ja vaihtoehtoista käydään laadukkaampaa ja laajempaa keskustelua kuin Suomessa, jossa keskustelu hyvin usein tyssää valtaa käyttävän tahon ilmoitukseen,

että tässä tilanteessa muutakaan mahdollista tai järkevää ratkaisua ei ole.

Vaihtoehtomuuden retoriikka ja muu poliittista vastakkainasettelua välttelevä kulttuuri tekivät kuitenkin karhunpalveluksen, josta nyt kärsivät myös eliitit itse: ne loivat tilaa vaihtoehdoille. Näkyvin vaihtoehtoinen kanava on tähän mennessä ollut Perussuomalainen puolue, jonka ohjelman voi tiivistää kahteen sanaan: ”Loppu nykyämenolle!”

Populistit osaavat välittää viestin, ettei nykyinen tapa hoitaa asioita ole mitenkään ainoa mahdollinen, vaan vaihtoehtoja on. He tosin jättävät usein täsmentämättä, mitä ne olisivat. Tästä huolimatta Ainoan Vaihtoehdon Poliitiikkaan tuskastuneet kansalaiset tarttuvat mielellään jo siihen ajatukseen, että muitakin mahdollisuuksia on olemassa.

Vaihtoehtomuuden retoriikka on aktivoinut myös esimerkiksi vasemmistolaista nuorisoliikettä etsimään ja vaatimaan vaihtoehtoja. Eräänlaista vastaliikettä edustaa Suomessakin muun muassa talouskasvua kritikoiva degrowth-liike. Populistiseen liikkeeseen verrattuna näiden kannatus on kuitenkin vähäistä.

Kuinka EU-vastaisen kansan nujertaminen kääntyi eliittejä vastaan

Yksi syy populismin nousuun 2000-luvun Suomessa on se, että poliittinen ja taloudellinen eliitti nujersi ne suomalaiset, jotka kansanäänestyksessä 1994 vastustivat Suomen liittymistä Euroopan unioniin. Huomattava osa näiden, nujerretuiksi itsensä kokevien kansalaisten äänistä menee tätä nykyä Perussuomalaisille.

Suomi liittyi Euroopan unionin jäseneksi tammi-kuun alussa 1995. Liittymistä edelsi pitkä kampanjointi ja kansanäänestys, jossa jäsenyys voitti prosentein 57–43. Suomen poliittinen eliitti päätti, että Suomi äänesti pohjoismaista ensimmäisenä, ennen Ruotsia ja Norjaa. Jos äänestysjärjestys olisi ollut toinen, lopputulos olisi ehkä myös ollut toinen, sillä Ruotsissa EU-jäsenyyden vastustus oli 1990-luvun alkuvuosina vielä voimakkaampaa kuin Suomessa. Kun Suomi ”EU-myönteisimpänä” pohjoismaana kiirehti äänestämään ensimmäisenä, Suomen ratkaisu vaikutti myös Ruotsiin.

Jos Ruotsi olisi äänestänyt ennen Suomea, tuon ajan mielipidetiedusteluiden perusteella voi arvioida, että sekä Suomi että Ruotsi olisivat jääneet EU:n ulkopuolelle Norjan tapaan. Suomen poliittinen johto tiesi tämän ja piti siksi välttämättömänä, että Suomi äänestää pohjoismaista ensimmäisenä.

EU-jäsenyyttä vastusti Suomessa liki puolet kansasta. Jäsenyys oli eliittien hanke, jota media lobbasi voimakkaasti. Olin 1990-luvun alkuvuodet työssä Suomen suurimmassa sanomalehdessä *Helsingin Sanomissa*, joka tuki EU-jäsenyyttä näytävästi. Kokemuksestani voin

sanoa, että normaalin kriittisen EU-journalismin tekeminen oli lehdessä tuohon aikaan haasteellista. Koska itse kaiken hankkimani tiedon ja ymmärryksen perusteella äänestin lopulta EU-jäsenyyttä vastaan, ymmärrän hyvin sitä kansanosaa, joka koki tulleen ylikävellyksi.

EU-jäsenyyden kenties merkittävin vaikutus Suomelle oli jäsenyys euroalueessa. Siihen eliitit ujuttivat Suomen puolisalaa: Ennen EU-kansanäänestystä Suomen Keskustaa edustava pääministeri Esko Aho vakuutti, että äänestys koskee vain unionijäsenyyttä ja rahaliitosta päättäisiin erikseen. Kun Suomi sitten oli liittynyt unioniin, sosialidemokraattinen pääministeri Paavo Lipponen totesi, ettei mitään kansanäänestyksiä enää tarvita, koska Suomi on jo unioniin liittyessään sitoutunut myös talous- ja rahaliittoon.

Tämä eliittien kepponen liittyy omaankin työhistoriaani. Kun yhdessä muutaman muun toimittajan kanssa koetimme saada lehdessämme *Helsingin Sanomissa* selostetuksi jo ennen kansanäänestystä, että EU-jäsenyys sopimustekstien mukaan merkitse Maastrichtin sopimukseen sitoutumista mikä taas merkitsee talous- ja rahaliittoa, moisen näkemyksen promovointi kiellettiin yksiselitteisesti, jotta kansa ei säikähtäisi ja äänestäisi EU: ta vastaan. Lehdessä ei toimituksen johdon mielestä saanut tuoda esiin tai ainakaan mitenkään korostaa EU-jäsenyyden ja rahaliiton välistä yhteyttä, vaikka se oli Suomen liittymissopimuksessa erittäin keskeinen asia.

Toisin kuin Suomi, Ruotsi ja Tanska järjestivät eurosta kansanäänestykset. Kumpikin maa päätti pysyä omissa valuutassaan.

Nyt, kun euroalue on suurissa vaikeuksissa, populistit hyödyntävät senkin pettymyksen ja turhautumisen, joka tästä epädemokraattisesta ja siksi varsin kiusallisesta prosessista jäi. Euroalueen jäsenyys on tuonut Suomeen matalat korot ja luultavasti hyödyttänyt taloutta monin tavoin verrattuna tilanteeseen, jossa Suomi olisi pitänyt

oman valuuttansa. Emme kuitenkaan voi varmasti tietää, miten Suomi olisi menestynyt euroalueen ulkopuolisena. Siksi on jälkikäteen helppo ajatella, että ratkaisu euroon liittymisestä oli väärä. Kun eliitit vielä toteuttivat jäsenyyden kansan tahtoa kysymättä ja harhaanjohtavasti viestien, moni tuntee itsensä nenästä vedetyksi.

Tätä taustaa vasten on varsin ymmärrettävää, että keskustelu esimerkiksi Kreikan ja Espanjan rahoitustarpeista on Suomessa ollut närkästyntä. Pääkysymys on, miksi asiansa hyvin hoitanut Suomi joutuu osavastuuseen muiden veloista. Miksi ylipäätään olemme mukana euroalueessa, jonka jäsenyydestä emme koskaan päässeet äänestämään? Vaikka kiukun pitäisi kohdistua ennen kaikkea omiin 1990-luvun päätöksentekijöihimme, se tuntuu kohdistuvan epärationaalisesti etenkin kreikkalaisiin.

Populisteille tilanne on herkullinen, ja he hyödyntävät sen kaikin tavoin. On helppoa veistellä juttuja holtittomista kreikkalaisista tai vastuuttomista EU-johtajista. Mutkikkaaseen tilanteeseen on populistilla tarjolla mutkattomia ratkaisuja: Rahahanat kiinni heti! Kreikka potkittava pellolle! Suomi eroon eurosta! EU hajotettakoon välittömästi!

Kun uutisotsikoissa vilisevät miljardit miljardien perään ja pää- sekä valtiovarainministeri käyvät lehtikuvissa koko ajan kalpeammiksi, populistit hilluvat esteettä: Siellä ne Jyrki (Katainen, pääministeri) ja Jutta (Urpilainen, valtiovarainministeri) käyvät lupailemassa suomalaisten kovalla työllä ansaitsemia rahoja tuhlaavaisten ja huolettomien etelämaalaisten velkojen maksuun! Mitä sotaveteraanitkin tästä sanoisivat!

Heinäkuussa 2012 Suomen eduskunta kutsuttiin kesälomilta nopeasti koolle päättämään Espanjalle myönnettävästä lisätuesta. Hallituspuolueiden enemmistön turvin esitys meni läpi, mutta sitä edeltävä eduskuntakeskustelu oli populistien juhlaa. TV-kuvissa näkyivät väsymyksestä harmaat ministerit ja Perussuomalaisten pirteä

puheenjohtaja Timo Soini, joka oppositiojohtajana saapui eduskuntaan suoraan kesälomaltaan. Eduskunnassa Soini siteerasi tällä kertaa tunnettua lastenlaulua ”Kolme iloista rosvoa”. Laululla hän viittasi Välimeren maihin: ”Välimeren rannoilla on menty vuosikaudet kuin Karde-mumman yössä. Nyt hiljaa hiljaa hiivitään näin Karde-mumman yössä. On kaikki kansa pötköllään, vain rosvot raataa työssä.” Vertaus kuvasi euroalueen eteläiset jäsenmaat rosvoina, jotka tyhjentävät kunnan kansalaisten talot näiden nukkuessa.

”Nyt kun jonkun pitäisi maksaa viulut, mieleen muistuu pohjoisen pieni ja sisukas Suomi”, Soini sanoi eduskunnalle tai kaiketi vielä enemmän kannattajilleen. ”Sisukas” on sana, jolla edelleenkin usein kuvataan Suomen taistelua Neuvostoliittoa vastaan talvi- ja jatkosodassa. Ilmaisuu ”pieni ja sisukas Suomi” on peräisin suomalaisen kirjailijan Väinö Linnan sotaromaanista *Tuntematon sotilas*, joka on monelle suomalaiselle hyvin merkityksellinen kirja. Soini käyttää tämän tyyppisiä kirjallisuussitaatteja taajaan ja oletettavasti hyvinkin harkitusti.

Kun poliittinen eliitti syksyllä 1994 sai tahtonsa läpi ja Suomen liitetyksi Euroopan unioniin, se teki pahan virheen jättäessään jäsenyyttä vastustaneen kansanosan huomiotta. Vastustajia oli lähes puolet kansasta, joten ei ollut asianmukaista jättää heitä kokonaan sivuun ja esiintyä ikään kuin heitä ei olisi koskaan ollut olemassakaan. Se, ettei euroalueen jäsenyydestä koskaan äänestetty, vaan eliitti vei Suomen euroon kansalta kysymättä, näkyy nyt perussuomalaisten kannatuksessa.

”Pulinat pois” on suomalainen tapa vaientaa kriittinen keskustelu. Älyllinen EU-kriittinen keskustelu jäi Suomessa jäsenyyden alkuvuosina hyvin vähiin. Harvat kriitikot leimattiin herkästi ”veneenkeikuttajiksi” ja tappioitaan katkeriksi änkyröiksi, joita ei ollut syytä kuunnella.

Kun älykästä keskustelua ei saa tai voi käydä, alkaa älytön keskustelu. Se on jo vuosia vellonut netissä, jossa mitä mielikuvituksellisimmat ongelmat ovat aina ”EU:n syytä”.

Rivikansalaiselle EU on jäänyt etäiseksi riippumatta siitä, oliko kansalainen alun perin jäsenyyden puolesta vai sitä vastaan. Hahmoton ja byrokraattinen organisaatio on populistille helppo kohde.

EU käsitetään maahanmuuttajavastaisissa piireissä tyypillisesti toimijaksi, joka pakottaa Suomen avaamaan rajansa ulkomaalaisille. Talousyhteistyötä monet kannattavat, mutta samalla he vastustavat ihmisten vapaata liikkuvuutta ja yhteistä pakolais- ja turvapaikanhakija-politiikkaa.

Nimimerkkikirjoittaja kirjoitti kansallismielisesti painottuneella Hommaforum-sivustolla:

Jos luonnottomalle monikulturisoitumiselle halutaan pistää stoppi, niin on irtisanouduttava kaikista velvottavista kansainvälisistä sopimuksista, jotka ajaa Suomen itsenäisen päätösvallan yli.

Toinen kirjoittaja jatkoi:

EU on Suomelle vaarallinen. Korruptiota, massiivista byrokra-tiaa, väärin perustein myönnettyjä varoja, maahanmuuttajien ihannointia, positiivista rasismia, typeriä lakeja ja direktiivejä, vähentää Suomen autonomiaa, ja kohta TURKKI!

Kuinka konsensuskulttuuri mureni ja vaikeneminen muuttui metakaksi

Suomessa on viime vuosikymmenet vallinnut hallinto- ja päätöksentekokulttuuri, jota on nimitetty latinankielisellä nimellä konsensus, yksimielisyys, yhteisymmärrys. Konsensushenkisessä päätöksenteossa ei kärjistetä tilannetta vaihtoehtoiksi, joiden välillä äänestetään, vaan pyritään ratkaisuun neuvotellen. Konsensuspätöksenteossa otetaan huomioon myös vähemmistöön jäävien intressit ja yritetään sovittaa ne kokonaisuudeksi, joka tyydyttäisi mahdollisimman monia.

Taustalla on historia: Pienen maan, jonka on aina täytynyt tulla toimeen jonkin ulkoisen auktoriteetin (Ruotsi, Venäjä, EU) kanssa, on ollut edullista olla sisäisesti yhtenäinen tai ainakin esittää yhtenäistä. Usein tämä onkin ollut viisasta. Pienen maan vahvuuksia on se, että monilla tahoilla on ylipäätään mahdollisuus tulla kuulluiksi päätöksentekoprosesseissa ja saada näkemyksensä huomioon otetuiksi.

Esimerkiksi työmarkkina- ja sosiaalipolitiikassa työnantajat, työntekijät ja julkinen valta ovat vuosikymmeniä tehneet tiivistä yhteistyötä. Jos työnantajat ja työntekijät ovat onnistuneet sopimaan esimerkiksi palkankorotusten yleislinjasta keskitetysti ja hyvässä järjestyksessä, ilman lakkoilua ja muuta poikkeavaa, valtio on usein sitoutunut tukemaan ratkaisua joillakin vero- tai sosiaalipoliittisilla päätöksillä. Konsensuspolitiikka on usein ollut menestyksekkästä: sitä on pidetty esimerkiksi hyvinvointivaltion luomisen keskeisenä taustatekijänä.

Keskeinen konsensus-Suomen rakentaja, presidentti Urho Kekkonen oli virassaan ylivahva. Hänen jälkeensä presidentin valtaa on määrätietoisesti vähennetty samalla, kun eduskunnan ja etenkin hallituksen valtaa on lisätty. Päätöksenteon kulttuurina konsensus on silti elänyt sitkeästi: moni suomalainen organisaatio haluaa tehdä päätöksensä neuvottelun perusteella mieluummin kuin äänestämällä. Konsensus voi kuulostaa mukavalta ja sympaattiselta päätöksentekokulttuurilta, mutta siinä on selkeät varjopuolensa. Yhteisymmärrys ei läheskään aina ole aitoa, vaan vahvimman osapuolen sanelua. ”Pakotettu konsensus” on Suomessa yhtä elävä käsite kuin konsensuskin.

Suomessa on todellinen monipuoluejärjestelmä: eduskuntapuolueita on tätä nykyä kahdeksan, ja niistä peräti kuusi on mukana hallituksessa. Suomessa ei ole ainoatakaan suurta puoluetta, mutta keskikokoisia on neljä. Kutakin tukee hieman alle tai hieman yli viidesosa äänestäjistä. Tätä nykyä hallituksessa ovat sekä oikeistolaisin että vasemmistolaisin puolue. Samaan riemunkirkajaan hallitukseen ovat mahtuneet myös arvoliberaalit vihreät ja arvokonservatiiviset kristillisdemokraatit.

Kuuden puolueen sateenkaarihallitus merkitsee usein pakotettua konsensusta ja hampaat irvessä hymyilyä hallituksessa, kun taas pääoppositiipuolue, populistinen Perussuomalaiset löytää hallituksen toiminnasta moitittavaa hyvin helposti.

Konsensuskulttuurin varjopuolia on, että suomalainen yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on ohut ja heiveröinen. Kun yhteisymmärrykseen pyritään liian nopeasti, ilman kunnon keskustelua, osa näkemyksistä jää väistämättä esittämättä. Suomalaisen käsityksen mukaan ”veneenkeikuttaminen” eli eriävien mielipiteiden esittäminen on usein hieman sopimatonta käytöstä. ”Toisinajattelijan” maineeseen pääsee jo varsin vähäisellä omaperäisellä ajattelulla helposti. Valtavirrasta vähänkin

poikkeavia mielipiteitä esittävät keskustelijat leimataan julkisuudessa helposti ”änkyröiksi”.

Tähän vaimean keskustelukulttuurin maisemaan populistinen retoriikka uppoaa kuin kuuma veitsi voihin, koska ihmisillä on patoutunutta keskustelemisen tarvetta. ”Se Soini on niin hyvä, kun se uskaltaa sanoa! Ja se todella osaa sanoa!” kuulin iäkkään naisen ihastelevan.

Konsensuskulttuurin edellytyksenä ovat tiettyjen, pitkän ajan kuluessa hioutuneiden käytöskoodien hallinta ja usein myös hyvät henkilösuhteet. Suomalaisia poliitikantekijöitä on moitittu siitä, että he kaveeraavat keskenään ja ymmärtävät turhankin helposti myös toisten puolueiden näkökantoja. Reilun viiden miljoonan asukkaan maassa myös poliittinen eliitti on kooltaan pieni. Henkilösuhteita ei useinkaan haluta rikkoa, koska samojen ihmisten kanssa joutuu joka tapauksessa hyvin todennäköisesti tekemisiin myöhemmin. Tämä on Suomen poliittisessa kulttuurissa sekä vahvuus että heikkous. Konsensuskulttuuri ja siihen liittyvä käyttäytymiskoodi estävät tietyissä tilanteissa näkemyserojen kärjistymistä ja jopa niiden esiintuloa. Toisaalta ne auttavat löytämään ratkaisuja, jotka kelpaavat mahdollisimman monelle.

Kun tällaisen hillityn keskustelukerhon ovesta astuu toimija, joka ilmoittaa noudattavansa vain omia sääntöjään ja saapastelee huoneen keskelle perinteisistä käytöskoodeista piittaamatta, tuloksena on hämmennys.

Hyvä esimerkki keskustelukulttuurin puutteen ja populismin nousun välisestä yhteydestä on ”maahanmuuttokriittinen”-käsitteen päätyminen osaksi suomen sanastoa. ”Maahanmuuttokriittinen” on maahanmuuttajavastaisten piirien luoma käsite, jonka ne ovat menestyksekkäästi ujuttaneet kieleen. Vielä kymmenen vuotta sitten tällaista sanaa ei ollut. Nyt sitä käyttää myös valtamedia hyvinkin taajaan. Jatkuva keskustelunaihe on, onko ”maahanmuuttokriittisyys” vain peitesana rasismille, ja missä kulkevat sananvapauden ja rasismin rajat.

Kansallismielistä politiikkaa kannattava tutkija Milla Hannula on julkaissut kirjan *Maassa maan tavalla – Maahanmuuttokritiikin lyhyt historia*. Hannulan mukaan maahanmuuttoon liittyvistä kielteisistä ilmiöistä ei saanut Suomessa takavuosina vielä keskustella.⁷

”Maahanmuuttokritiikki oli 1980-luvulta 2000-luvulle yhteiskunnan tabuaihe”, Hannula sanoi Hommaforumin haastattelussa helmikuussa 2011. ”Isänmaalliset ihmiset ovat tietyissä valtaa pitävien piireissä naurun, pilkan ja mustamaalaamisen kohteina.”

Mielenkiintoinen on Hannulan ajatus, että isänmaallisuus, joka ennen oli Suomessa hyve, on nyt muuttunut pilkan kohteeksi. Totta onkin, että sana on nykykielessä saanut jossain määrin taantumuksellisen vivahteen, mikä varmasti loukkaa monia itsensä perinteisellä tavalla isänmaallisiksi mieltäviä ihmisiä.

Kirjassaan Hannula väittää, että valtaa pitävien lisäksi myös media ”psykologisoi ja demonisoi” kriittisiä näkemyksiä esittävät kansalaiset ja jätti näiden asiallisetkin mielipidekirjoitukset julkaisematta. Tämän seurauksena syntyi Hannulan mukaan kansalaisjärjestö Suomen Sisä, ”moderni kansallismielinen liike, joka pyrkii vahvistamaan tervettä kansallista ja kulttuurista itsetuntoa”. Liikettä pidetään yhtenä ulkomaalaisvastaisuuden keskeisistä yhteenliittymistä Suomessa.

Luen Sisun verkkosivuja ja löydän tuttua ”kansoja ei saa tarkoituksellisesti sekoittaa keskenään” -ajattelua.⁸ Yllätyksekseni löydän yhdistyksen periaateohjelmasta myös paljon hyvää. Minäkin olen isänmaallinen; arvostan Suomen kulttuuria ja rakastan äidinkieltäni. Minäkään en kannata kansallisten kulttuurien korvautumista yhdellä ainoalla englanninkielisellä maailmankulttuurilla. Minäkin kannatan ajatusta, että ”luonnollisen sukupuoli-identiteetin kehitys on turvattava lapsuudesta asti”, mutta epäilen, että käsitän sanan ”luonnollinen” toisin kuin sisulaiset. Sisulaisten ”luonnollinen”

tarkoittaa heteroseksuaalisuutta, kun taas minun käsitteistöissäni sama sana sisältää luonnon koko kirjon, trans- ja intersukupuoliset ihmiset mukaan lukien.

Mutta kansalaisena ja journalistina olen näiden kansallismielisten kansalaisten kanssa aivan samaa mieltä siitä, että ”sananvapauden rajoittaminen ja riistäminen radikalisoivat turhan vuoksi, joten ei saa olla yhtäkään asiaa, josta ei saisi puhua tai jota ei saisi arvostella”.

Tässä kansallismieliset sisulaiset osuvat asian ytimeen. Pelkään pahoin, että suomalainen konsensuskulttuuri, joka keskustelun ja ristiriitojen käsittelyn sijaan suosii vaikenemista ja sopeutumista, on osaltaan valmistanut pelikenttää populistisille liikkeille. Jos osa kansasta on kokenut, kuten Milla Hannula väittää, etteivät he saa esittää asiaansa eivätkä tule kuulluiksi asiallisessa keskustelussa, ainoa vaihtoehto on epäasiallinen keskustelu. Se meillä on nyt.

Kokonaan toinen asia on, että myös ja erityisesti ristiriitaisista asioista pitäisi pystyä keskustelemaan loukkaamatta. Tämä taito on suomalaisilla vasta harjoitteluvaiheessa. Pitkän vaikenemisen kauden jälkeen olemme nyt keskustelukulttuurin toisessa äärelaidassa.

Internetin keskustelupalstoilla monet vetoavat nykyään sananvapauteen. Käsite on laskeutunut eliitin juhlapuheista kansalaisten jokapäiväiseen käyttöön, mutta samalla sen merkitys on muuttunut. Moni käsittää sananvapauden suorastaan kehotukseksi tai jopa velvoitteeksi ilmaista itseään ilman mitään pidäkkeitä, vailla käytöstapoja tai muita rajoitteita.

”Jos joku loukkaantuu siitä, mitä minä sanon, vastuu ei ole minun”, muuan sananvapauteen ihastunut suomalainen kirjoitti verkon keskusteluforumilla. Monelle on täysi yllätys se, että sananvapautta rajoittaa Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa, muun muassa rikoslaki ja että esimerkiksi kunnianloukkaus on rikos myös verkossa.

Vaikenemisen kulttuuri on parin viime vuoden aikana puhuttanut sanomalehtien mielipidekirjoittajia. He ovat purkaneet palstoille mielipahaansa siitä, että kun esimerkiksi bussissa joku suomalainen huutelee törkeyksiä ruskeaihoiselle nuorelle, kukaan muu bussimatkustaja ei tyypillisesti reagoi mitenkään, vaan tuijottelee ulos ikkunoista ikään kuin ei olisi kuullut mitään.

Tämä on varsin suomalainen toimintatapa, josta kyllä silloin tällöin näkee poikkeuksia. Media kertoi taannoin, että Helsingin apulaiskaupunginjohtaja Pekka Sauri oli ohjannut rasistisen huutelijan ulos raitiovaunusta. ”Matka jatkui tyypillisen suomalaisen hiljaisuuden vallitessa”, Sauri kuvaili tilannetta jälkeinpäin MTV3-televisiokanavan nettiuutistekstissä. Rasismiin puuttuminen on Suomessa niin epätyypillistä, että kun joku näin toimii, siitä tehdään uutisia.

Kuinka puoluepolitiikasta tuli sallittu puheenaihe

Toisin kuin monissa muissa maissa, suomalaisessa kulttuurissa ei ole oikein sopivaa ottaa aktiivisesti kantaa puoluepolitiikkaan. Poliittisesti aktiivinen väestönosa on asia erikseen, aktiivit tietysti keskustelevat keskenään ja median kanssa. ”Tavallisen kansalaisen” tunnusmerkistöön sitä vastoin kuuluu eräänlainen passiivinen neutraalius. Työkaverilta tai naapurilta ei yleensä ole sopivaa kysyä, mitä puoluetta hän äänesti edellisen viikonlopun vaaleissa. Aina edes perheenjäsenet tai läheiset ystävät eivät tiedä toistensa puoluekantoja tai äänestysvalintoja.

Puolueisiin kuuluu vain kolme prosenttia aikuisväestöstä. Puolueen jäsenkirja on melkoinen harvinaisuus. Kuitenkin noin 80 prosenttia äänestäjistä on varsin uskollisia valitsemalleen puolueelle ja äänestää samaa puoluetta uudelleen ja uudelleen.⁹

Puolueuskollisuudesta lipeämiseen täytyy olla erityisen painava syy. Esimerkiksi tammikuun 2012 presidentinvaalien toisella kierroksella olivat vastakkain kokoomuksen Sauli Niinistö ja vihreiden Pekka Haavisto, joka tiedettiin homoseksuaaliksi. Mielipidetiedusteluissa ja haastatteluisissa näkyi tuskaisia vasemmistolaisia, jotka äänestivät oikeiston ehdokasta Niinistöä, koska eivät hyväksyneet ajatusta homoseksuaalista presidenttinä. Vaalien jälkeen tehtyjen kyselyjen mukaan jopa kolmannes presidentti Niinistön äänestäjistä piti tärkeimpänä äänestysperusteenaan Niinistön heteroseksuaalisuutta!¹⁰

Suomen monipuoluejärjestelmän suurin voimakkain ovatkin liikkuvat äänestäjät, se viidennes, joka

valitsee puolueen ja ehdokkaan tilanteen mukaan. Laskin kerran, että olen äänestänyt parinkymmenen viime vuoden aikana kuuden eri puolueen ehdokkaita.

Puolueisiin sitoutuminen koetaan Suomessa riskiksi, koska se katsotaan ”leimaavaksi”. Jopa kuntavaaleihin, arkiseen paikalliseen demokratiaan, on puolueiden usein vaikea houkutella ehdokkaita, koska nämä pelkäävät leimautumista. Tämän taas pelätään aiheuttavan haittaa ennen kaikkea työelämässä. Neutraalius, tai neutraaliuden esittäminen, koetaan turvallisemmaksi vaihtoehdoksi. On paradoksaalista, että maassa, jossa lainsäädäntö takaa erittäin suuret poliittisen osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet, ihmiset itse rajaavat oikeuksiaan erilaisten sosiaalisten pelkotilojen, ennen kaikkea ”leimautumisen” pelon takia.

Tämä vaikenemisen kulttuurin muoto murtui ainakin jossain määrin, kun Perussuomalaisten nousu alkoi. Vaaliteltoilla alkoi näkyä tavallisia ihmisiä, jotka ylpeyttä äänessään sanoivat, että ”minä olen perussuomalainen” tai kertoivat aikeestaan äänestää puoluetta. Muiden puolueiden äänestäjät olivat edelleen etupäässä vaiti. Voittajan, tai voittajaksi povatun, kelkassa on tietysti aina mukavaa olla, mutta perussuomalaisten esiintymisessä oli jotain sellaista, joka veti mukaansa ja tuotti mukaan liittyneille osallistumisen iloa.

Juttelin vaaliteltoilla yhden Perussuomalaisten eduskuntavaaliehdokkaan, nuoren naisen kanssa. Tunsin hänet, koska hän oli ollut kurssillani opiskele-massa kirjoittamista. Nainen oli täynnä intoa. Hän kertoi, ettei ole aiemmin osallistunut politiikkaan mutta koki nyt löytäneensä oikean ryhmän. Hänestä oli hienoa uskaltaa sanoa ääneen, että kuuluu johonkin ryhmään.

Ylpeys kantansa julkistamisesta on populistien vahvuus ja kaikkien muiden puolueiden heikkous. Niistä kolmesta prosentista suomalaisia, jotka ovat leimautumisen pelosta huolimatta uskaltaneet ottaa jonkin puolueen

jäsenkirjan, suuri osa pitää poliittisen kantansa arkielämässä taka-alalla. Esimerkiksi työpaikalla hyvin harva ottaa oma-aloitteisesti puheeksi jäsenyytensä sosialidemokraateissa, keskustassa, kokoomuksessa tai vasemmistoliitossa. Se ei vain ole Suomessa tapana.

Populistien nousun positiivisiin vaikutuksiin kuuluu ilman muuta se, että politiikasta tuli entistä sallitumpi keskustelunaihe. Tosin rintamalinja monissa kansalaiskeskusteluissa on hyvin karkea: persu vai persun vastustaja? Monenlaiset intellektuellit saattavat keskustelussa yhdistää voimansa perussuomalaisten paheksumiseen mutta pitää silti tiukasti salassa, mitä puoluetta tai ketä ehdokasta he itse tukevat.

Tällainen kulttuuri pelaa populistien pussiin. Jos muiden puolueiden tukijat olisivat valinnoistaan yhtä näkyvästi ylpeitä kuin perussuomalaiset, julkinen keskustelu saisi aivan uuden ilmeen.

Kuinka suomalainen mies ei enää tuntenut oloaan kotoisaksi

Näen populismin suosion ytimessä yhden keskeisen teeman: miehen aseman. Pidän miehen roolimallin muutosta, perinteisen maskuliinisuuden kyseenalaistamista yhtenä keskeisenä tekijänä, kun mietitään syitä tiettyjen miesryhmien uudenaikaiseen poliittiseen aktivoitumiseen.

Useiden tutkimusten mukaan perussuomalaisten peruskannattaja on kuusissakymmenissä oleva, maalla tai pienessä taajamassa asuva, työväenluokkaan samastuva mies. Hän on kenties omin käsin rakentanut talon perheelleen. Hän arvostaa sotaveteraanien uhrauksia talvi- ja jatkosodassa Neuvostoliittoa vastaan. Hän syö rehtiä perusruokaa, kuten perunaa, lihaa ja makkaraa, mutta vihanneksia hän syö vain sen verran kuin vaimo pakottaa. Hän katsoo mielellään televisiosta visailuja ja muuta viihdettä. Hän lukee sanomalehteä ja käy äänestämässä. Internetissä hän pelaa silloin tällöin veikkauspelejä. Hän suhtautuu eliitteihin kriittisesti ja murahtaa mielellään vaimolle lehden takaa, että nykymeno on kelvotonta ja johtajat joutaisi vaihtaa.

Jos kaikki perheessä ja lähiympäristössä jatkuu ennallaan, hän on kuitenkin elämäänsä varsin tyytyväinen.

Tunnen kuusissakymmenissä olevan suomalaisnaisen, jonka aviomies oli mustasukkainen vaimon urheiluharrastuksesta ja kilpailumatkoista. Tilanne kärjisty, ja nainen haki avioeron. Eron jälkeen nainen oli tyytyväinen vapauteensa ja iloitsi entistä tiheämmin toistuvista kilpailumatkoista ja muista riennoista.

Tunnen toisen päälle viisikymppisen, joka kyllästyi aviomiehen epäluotettavuuteen ja vastuuttomuuteen, erosi ja löysi sitten mukavamman miehen. Nelikymppinen ystäväni koki avioliitossaan kohtuuttomaksi sen, ettei mies juuri ottanut vastuuta kotitöistä. Eron jälkeen nainen iloitsi omasta ajasta ja elämän uudesta helppoudesta, kun hoidettavina olivat vain omat ja lasten asiat eikä hänen enää tarvinnut siivota keittiötä miehensä jokaisen voileivänteon jäljiltä.

Eronneet suomalaisnaiset korostavat uutta vapautta ja kertovat naistenlehtien haastatteluissa, miten ero oli ainoa oikea päätös. Miehillä ei keskimäärin mene yhtä hyvin. Jätetyn suomalaismiehen prototyyppi on baarissa oluttuopin äärellä huokaileva ressurkka, joka haluaa vähintään myötätuntoa mutta mieluiten uuden kumppanin mahdollisimman pikaisesti, koska ei pärjää yksin.

Avioerot ovat Suomessa, kuten muissakin Euroopan maissa, sekä yleistyneet että arkipäiväistyneet viime vuosikymmeninä. Eron aloitteentekijä on useammin nainen kuin mies. Tutkimuksista tiedetään, että naiset myös selviytyvät eroista paremmin kuin miehet. Yksin jäänyt mies on suuremmassa alkoholisoitumisen vaarassa kuin yksin jäänyt nainen. Yksin asuvan miehen elinajanodote on lyhyempi kuin perheellisen.

Suomalaisia ovat viime vuosina järkyttäneet useat perhesurmat, joissa mies on surmannut lapsensa ja puolisonsa ja joissain tapauksissa itsensäkin. Joissakin tapauksissa taustalla on ollut naisen avioeroaikomus, joissakin tapauksissa motiivit ovat jääneet yleisölle tuntemattomiksi. Joka tapauksessa nämä ääritapaukset kertovat surullista tarinaa perheiden kulussientakaisesta kriisistä, yksinäisyydestä ja viranomaisavun riittämättömyydestä. Joissakin tapauksissa mies oli yrittänyt hakea apua esimerkiksi päihdeongelmaan, muttei ollut sitä saanut.¹¹

Populistisen retoriikan mukaan ennen perhe-elämäkin oli parempaa: herttainen äiti hyöri esiliina

edessään keittiössä, huolehti pöytään maittavaa ruokaa ja katsoi, että mies ja lapset lähtivät ulko-ovesta aina puhtaissa ja siisteissä vaatteissa. Tämä ihannemaisema on kuin suoraan 1950-luvulta – tai oikeastaan 1950-luvun ihanteesta, jota monet eivät silloinkaan saavuttaneet.

Viime vuosisadan puolivälissä, nykyisten kuusikymppisten lapsuudessa, miehen paikka oli vielä selvä: hän oli perheen pää oikeuksineen ja velvolluuksineen. Nykyään tilanne on paljon mutkikkaampi, kun työssä itsestään selvästi käyvät molemmat puoliset. Näin ollen heidän tulisi jakaa myös muut vastuut tasapuolisesti. Miehen suhde lapsiinsa muotoutuu käytännön hoivan ja arkisen vastuunoton kautta. Koska lapsista usein käytännössä on huolehtinut enemmän äiti, avioeroissa lapset useimmiten jäävät äidille, mikä pahentaa miehen yksinäisyyttä erotilanteessa.

Mitä tekee yksin jätetty mies iltayön tunteina vuokra-asunnossaan, jonne hän muutti eron jälkeen ja jota hän on koettanut jotenkin kalustaa lasten viikonloppuvierailuja varten?² Ava tietokoneen, tietysti. Selaa nopeasti uutiset, katsoo, onko tullut sähköposteja, tuntee olonsa vähän yksinäiseksi, ehkä vähän katkeraksikin, ja haluaa kommunikoida jonkun kanssa.

Internetistä löytyy seuraa, lukuisia hänen kaltaisiaan ja muitakin, ja sanottavaa piisaa. Mies naputtelee kaverinsa suositteleman osoitteen: hommaforum.org. Heti etusivulla on kiihkeä viestiketju, jonka aiheena ovat sosiaalityöntekijät. Lasse-nimisen kirjoittajan mukaan ”sossutantat vain hyökkäilevät ottamaan lapsia pois ilman mitään järkevää syytä”.

Hommaforum on kansanedustaja Jussi Halla-ahon ympärille syntynyt verkkosivusto, jonka miesvaltainen keskustelijajoukko ylläpitää pääasiassa ksenofobista keskustelua. Yhdistäviä tekijöitä on muitakin, kuten ärtymys ”sossutantoja” (sosiaalityöntekijöitä) kohtaan. Ärtymyksen syyt vaihtelevat avioerolasten tapaamisoikeuksien ja

elatusasioiden käsittelystä siihen, miten sosiaalityöntekijät kirjoittajien mukaan suojelevat ulkomaalaisia, myös ja erityisesti rikollisia ulkomaalaisia.

Siinä, missä miehet tuntevat jäävänsä alakynteen lasten huoltajuusasioissa, jotkut heistä tuntevat uudenlaista voimaantumista verkon poliittisissa, etenkin maahanmuuttajavastaisissa keskusteluissa. Populistisella liikkeellä Suomessa on miehen kasvot. Ainakaan toistaiseksi ei ole ilmestynyt naispuolista Timo Soinia, vaan Perussuomalaisissa valta on suurimmaksi osaksi miehillä. Liikkeen äänestäjistä miehiä on kaksi kolmannesta.

Kuinka internetistä tuli megafoni kansan äänelle

Populismien nousun keskeinen mahdollistaja Suomessa oli ja on internet. Verkko on avannut ennennäkemättömän mahdollisuuden hakea yhteyksiä samoin ajatteleviin ja vahvistua omissa näkemyksissään. Verkossa voi sanoa paljon sellaista, mitä suomalaisessa perinteisessä keskustelukulttuurissa ei milloinkaan olisi ollut sopivaa sanoa ääneen. Verkossa maahanmuuttajaa voi vihata vapaasti, nimettömänä, koskaan kiinni jäämättä ja ilman, että kukaan osoittaa kauhistuneella ilmeellään keskustelun menneen sopimattomille urille.

On hyvin outoa, että maassa, jonka asukkaista alle viisi prosenttia on ulkomailla syntyneitä tai muiden maiden kansalaisia, voidaan edes puhua maahanmuuttajista ongelmana.¹² Todellisia maahanmuuttajia on Suomessa varsin vähän, mutta verkossa heitä koskevaa suomenkielistä keskustelua on paljon. Suomessa asuvista ulkomailla syntyneistä henkilöistä kaksi kolmasosaa on eurooppalaisia. Harvempi kuin joka kymmenes ulkomailla syntynyt on afrikkalaistaustainen. Aggressiot tuntuvat kohdistuvan erityisen voimakkaasti afrikkalaisiin ja venäläisiin.

Olen pohtinut paljon sitä, miksi suomalainen populismi kiertyy näkyvimmin juuri maahanmuuttoteeman ympärille. Populistit vastustavat kyllä ”nykymenoa” yleisesti ja Euroopan unionia aina, kun asia tulee puheeksi, mutta tämä kritiikki jää epämääräisemmäksi kuin Suomeen tulleiden ulkomaalaisten ja näiden kulttuuri- ja piirteiden arvosteleminen. Voi olla, että bussia ajavaan ruskeaihoiseen on yksinkertaisesti helpompi kohdistaa

kiukkuu kuin EU:n mutkikkaisiin päätöksentekojärjestelmiin. Sen sijaan Venäjä-kritiikki on populistien puheissa peräti harvinaista. Mahdollisesti asiaan vaikuttaa se, että populistien peruskannattajat ovat iäkäästä väkeä, joka kasvatettiin vaikenemaan kaikesta itänaapuriin liittyvästä.

Olen kotoisin Pohjois-Suomessa sijaitsevasta Oulun kaupungista, jossa synnyin 1968 ja kävin kouluni ylioppilaaksi asti. Lapsuudessani en milloinkaan nähnyt Oulussa yhtäkään ruskeaihoista ihmistä. Muistan nähneeni elämäni ensimmäiset ruskeaihoiset Pariisissa, kun perheeni matkusti sinne isäni työkontaktien takia ollessani seitsemänvuotias. Tämän jälkeen näin yhden afrikkalaistaustaisen myös Helsingissä. Yhden. Ulkomaalaisia ei 1970-luvun Suomessa juuri kohdannut.

Koulussa saimme ajan hengen mukaan kansainvälisyyskasvatusta. Geopoliittisen asemansa – Neuvostoliiton naapurisuuden – takia Suomi korosti Yhdistyneiden kansakuntien merkitystä, ja YK:n päivää vietettiin kouluissa näkyvästi. Askartelimme lippunauhoja ja piirsimme kuvia, joissa eriväriset lapset leikkivät käsi kädessä. Useimmat luokkatoverini eivät olleet vielä koskaan sen värisiä ihmisiä nähneet; minä muistan kertoneeni koulukavereille, että olin nähnyt Helsingissä yhden mustan miehen.

Meidät opetettiin puhumaan ”kansainvälisestä yhteistyöstä”, joka oli myös Suomen turva Neuvostoliiton pikkuruisena naapurina. Tätä ei tietenkään sanottu ääneen, niin kuin ei muitakaan ulkopoliittisesti herkkiä asioita.

Kohtelias vaikenemisen kulttuuri vaikutti myös tapaan, jolla käsitelimme Suomen ulkopuolista maailmaa. Kun se maailma sitten avautui, Suomen rajat madaltuivat ja Somalian kriisi toi 1990-luvun alusta alkaen Helsingin kaduille useammankin somalialaisen pakolaisen, suomalaiset eivät ensin tienneet, mitä sanoa. Ensin olimme hiljaa. Kun ilmeni kaikenlaista, mistä olisi pitänyt puhua – kuten epäilyjä sosiaaliturvan väärinkäytöksistä tai ulkomaalaisten tekemistä rikoksista – olimme edelleen hiljaa.

Mediatoimijat arvioivat – aivan oikein – että tapaukset olivat yksittäisiä ja merkitykseltään niin vähäisiä, että niistä tuskin uutisoitaisiin suomalaistenkaan tekeminä. Kun sitten internet yhtäkkiä mahdollisti puhumisen, Pandoran lipas avautui.

Populistien mukaan ”kukkahattutädit” eli itseään avarakatseisina ja sivistyneinä pitävät, yleensä naispuoliset viranhaltijat ”hyysäävät” pakolaisia ja turvapaikanhakijoita suomalaisten kustannuksella. Verkossa kerrotaan meheviä juttuja, jotka monistuvat ja muuntuvat mukheisiin mittoihin. Somaliperhe sai kunnalta viiden huoneen asunnon, vaikka samaan aikaan on suomalaisia asuntonjonossa! Turvapaikanhakijat saavat niin paljon toimeentulotukea, että siitä riittää kotimaihinkin lähetettäväksi, eräs mies näki sen omin silmin Western Unionissa käydessään! Erään tutuntutun naapuriin on muuttanut joitakin afrikkalaisia, ja Mersulla ne ajavat, varmasti on sekin sosiaalirahoilla hankittu! Yksi suosittu tarinatyyppi koskee asumista: ulkomaalaiset, etenkin ruskeaihoiset ulkomaalaiset, eivät osaa lainkaan asua suomalaisissa kerrostaloasunnoissa, joissa asukkaan tärkein velvollisuus naapureita kohtaan on pitää oma ovensa kiinni ja olla sen takana kaikkina vuorokaudenaikoina mahdollisimman hiljaa.

Osassa tarinoista on selvää todellisuus pohjaa, osa vaikuttaa väärinkäsityksiltä tai fiktiivisiltä kansantaruilta. Juttujen kierrättäjillä on missio: näistä asioista ei kukkahattutätien kanssa liittoutunut valtamedia kerro, mutta kansa paljastaa totuuden verkossa.

1990-luvun alun laman seurauksena hyväntekeväisyysjärjestöjen ja kirkon ruoanjakopisteistä eli leipäjonoista tuli pysyvä osa suomalaistakin elämänmenoa. Leipäjonolla on suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa suuri symbolinen merkitys, koska se on ilmiönä suhteellisen uusi ja siihen kiteytyy taloudellisen romahduksen mukanaan tuoma häpeä. Niin kauan kuin suomalainen ei enää

elä työllään vaan joutuu leipäjonoon seisomaan, ei populistien mukaan maahan tulisi päästää ainoatakaan ulkomaalaista sosiaaliturvaa nauttimaan.

Hommaforum on ”maahanmuuttokriittinen” verkkosivusto, jonka suosituimmalla keskustelualueella Tuvassa on yli satatuhatta puheenvuoroa aiheesta ”maahanmuutto ja monikulttuurismi”. Hommaforum on äärikansallismielisten ja populistien keskeinen kokoontumispaikka verkossa. Sen keskustelut alkoivat nykyisen Perussuomalaisten kansanedustajan Jussi Halla-ahon blogin Vieraskirja-osastossa, josta ne laajennuttuaan siirrettiin Hommaforum-nimen alle 2008.

Kesällä 2012 perussuomalaisten keskeisiin vaikuttajiin kuuluva kansanedustaja Jussi Halla-aho sai Korkeimman oikeuden tuomion, koska oli kirjoittanut muslimeista rasistisen tekstin ja julkaissut sen internetissä. Hänet tuomittiin sakkoihin muslimien uskonrauhan rikkomisesta ja kiihottamisesta kansanryhmään vastaan, siis rasismista. Tuomion julkistamisen jälkeen monet vaativat Halla-ahon eroa eduskunnan hallintovaliokunnan puheenjohtajan toimesta. Kyseinen valiokunta käsittelee muun muassa maahanmuuttoa koskevat lainsäädäntöasiat.

Hommaforum-verkkosivuston merkitystä kuvaa se, että kun Halla-aho painostuksen alla päätti erota valiokunnan puheenjohtajuudesta, hän ei ilmoittanut asiasta ensin eduskunnassa, vaan tiedotteella Hommaforumissa. Se oli kansanedustaja Halla-ahon näkökulmasta merkittävämpi yhteisö kuin eduskunta.

Kuinka Jeesuskin pääsi mukaan Suomen politiikkaan

Maailman nopea muuttuminen on nostanut Suomessa esiin uuskonservatiivisen virtauksen, joka osuu yksin populististen aatteiden nousun kanssa. Samoin kuin eräät äärikristilliset ryhmät, myös Perussuomalaiset vastustavat seksuaalivähemmistöjen avioliitto- ja adoptio-oikeutta.

Vaikka evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä on ollut pitkään laskussa, suomalaisista edelleen liki 80 prosenttia kuuluu kirkkoon.¹⁹ Suomalainen kirkollisuus on vähäeleistä: lapset kastetaan, häät vietetään kirkossa ja vainajat siunataan kirkollisin menoin. Eräät kristilliset ryhmät ja ääri liikkeet ovat viime vuosina nostaneet profiiliaan muun muassa vastustaessaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksia. Tavallista kirkkoon kuuluvaa suomalaista ääri ryhmien mekastus ei juuri kosketa.

Suomalaiseen kristillisyyteen kuuluu keskeisesti ajatus uskonnosta yksityisasiana. Toisen uskosta tai uskonnosta ei ole sopivaa kysellä ainakaan lyhyen tuttavuuden perusteella. Välttämättä edes perheenjäsenet eivät tiedä, miten tai mihin joku uskoo, jos uskoo. Pinnanalainen uskonnollisuus nousee pintaan kriisitilanteissa ja elämän käännekohtissa: kun jotain yhteisöä kohtaa suuri onnettomuus tain järjetön väkivallanteko, kuten kouluampuminen, kirkot täyttyvät. Muutoin uskonnosta ollaan hissun kissun.

Vaikka perussuomalaisistakin valtaosa on suomalaisten valtaenemmistöön kuuluvia uskonnollisesti passiivisia luterilaisen kansankirkon jäseniä, perussuomalaiseen retoriikkaan kuuluu uskonnon ja perinteisten

arvojen korostaminen. Motiivit uskonasioiden esilläpitoon eivät välttämättä ole kuitenkaan uskonnolliset, vaan ne liittyvät enemmän ”suomalaisen arvopohjan” korostamiseen. Uskonto sopii pakettiin, jossa ovat myös perinteiset perhearvot, suomalaisuus, suomen kieli ja perinteisen kansallisromanttisen taiteen ihailu.

Perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soini on suomalaisesti ”poikkeava” yhdessä ainoassa asiassa: hän ei kuulu evankelis-luterilaiseen, vaan katoliseen kirkkoon. Luterilaiseksi kastettu Soini vaihtoi kirkkokuntaa, koska Suomen luterilainen kirkko hyväksyy naispappeuden, Soini ei. Hän on kertonut katolilaisuudestaan mediassa mielellään, ja hänen retoriikkansa vilisee kristinuskoon perustuvia sanontoja ja vertauskuvia. Katolisen kirkon linjausten mukaisesti hän vastustaa myös aborttia.

Soini turvautui uskonnolliseen retoriikkaan myös kesällä 2012, kun hänen olisi pitänyt ryhtyä jonkinlaisiin toimiin puoluetoverinsa Jussi Halla-ahon saaman rasismituomion takia. Muutama vuosi sitten puheenjohtaja Soini sanoi, ettei hän suvaitse rasismista tuomittuja henkilöitä puolueessaan. Kun Soini ei vastoin aiempaa lupaustaan nyt halunnutkaan ryhtyä toimiin Halla-ahoa vastaan, hän löysi pelastuksensa Raamatusta: huokaillen hän kertoi medialle, ettei hän halua ”heittää ensimmäistä kiveä”. Tämän virkkeen edessä mediakin jäi aseettomaksi: kukapa meistä ei olisi joskus jotain väärää tehnyt. Soinin taitava retorinen veto lopetti keskustelun lyhyeen, eikä media tämän jälkeen enää vaatinut häntä tilille aiemman lupauksensa pettämisestä.

Käytännössä kaikki suomalaiset ovat saaneet kristillistä kasvatusta niin paljon, että tunnistavat tämäntyyppiset sanonnat jollain tasolla. Soini ei koskaan korosta, mistä sanonnat ovat peräisin, mutta – ja ehkä juuri siksi – viesti menee perille.

Turun yliopiston tutkija Laura Parkkinen on tutkinut populistista poliittista retoriikkaa ja kirjoittanut muun

muassa Timo Soinin puhetavasta.¹⁴ Parkkisen mukaan Soini ammentaa paitsi Raamatusta, myös urheilusta. Hänen ilmiäsuunsa kuuluu brittiläisen jalkapalloseuran Millwallin fanikaulaliina. Raamattu-puheissaan Soini nojautuu amerikkalaisten saarnaajien henkilökohtaiseen ja rentoon tyyliin mutta sovittaa viestinsä sopivan hillityiksi suomalaisia varten. Hän käyttää mielellään esimerkiksi monimerkityksistä sanaa ”Sana”, jonka hän blogissaan kirjoittaa raamatullisesti isolla alkukirjaimella: Sana pysyy, Sana on ydin. Tällaisen viestinnän voi tulkita sekä uskonnolliseksi että maalliseksi puheeksi – aivan miten kuulija tai lukija haluaa.

Soinin puheissa voi havaita yhtäläisyyksiä myös Raamatun Jeesukseen. Kun Soini ei tammikuussa 2012 yltänyt presidentinvaalien toiselle kierrokselle, hän lohdutti kannattajiaan aloittamalla puheensa samoilla sanoilla, joilla Jeesus Raamatun mukaan lohdutti omiaan: ”Älköön teidän sydämenne olko murheellinen.” Tapansa mukaan hän jätti sanomatta, että sitaatti oli peräisin Johanneksen evankeliumista, vaikka vanhakantainen kieliasu epäilemättä tuotti monien kuulijoiden aivoissa oikean mielleyhtymän. Hän ei myöskään sanonut, miten kyseinen kohta Raamatussa jatkui: ”Uskokaa Jumalaan ja uskokaa minuun.” Soini esiintyy mielellään messiaaniin tyyliin liikkeensä toivona ja pelastajana.

Miten muut poliitikot reagoivat uuteen Jeesukseen Suomen politiikassa? Jotkut kiusaantuvat, jotkut pysyvät vaihi. Mielenkiintoista on, että uskonnollista retoriikkaa käyttävälle populistipoliitikolle ei Suomessa yleensä vastata uskonnollisella retoriikalla. Kansanedustajista suurin osa kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, kirkon jäseniä on runsain mitoin kaikissa puolueissa ja lähes kaikki hallitsevat uskonnollisen retoriikan perusteet vähintään auttavasti. Miksi he eivät vastaa Soinille samalla mitalla?

Siksi, että valtaosa muista poliitikoista on tämäntyyppisen uskonnollisen esiintymisen edessä voimattomia.

Koska usko on Suomessa yksityisasia, sen sekoittamista politiikkaan on perinteisesti pidetty sopimattomana. Esimerkiksi Suomen Keskustaa edustavat, lestadiolaiseen herätysliikkeeseen kuuluvat kansanedustajat korostavat itsekin sitä, että ovat roolissaan nimenomaan yhteiskunnallisia ja poliittisia vaikuttajia eivätkä yhden uskonnollisen ryhmän edustajia. He pikemminkin välttävät uskonnosta puhumista politiikan yhteydessä kuin tuovat sitä aktiivisesti esiin. Kristillisdemokraattinen puolue on hyvin pieni, ja se korostaa itse olevansa yleispuolue, ei uskonto- puolue. Uskontopuhe ei ole kuulunut suomalaiseen poliittiseen puheeseen.

Kun Soini omii uskonnollisen kielen osaksi puolueensa retoriikkaa, muut tuntuvat katsovan avuttomina vierestä. Jeesukselle on hankala sanoa vastaan, koska sellainen ei ole ollut Suomessa tapana.

Suureen yleisöön perussuomalaisten uususkonnollisuus vetoaa paremmin kuin politiikan ammattilaisiin. Loppuvuodesta 2011 Soini osallistui luterilaisten herätysliikkeiden tilaisuuteen, jonka nimi oli ”Onko mies kadoksissa?” (Vanhakantaiset herätysliikkeet kantavat suurta huolta myös miehen asemasta, jota ”perinteisten perhearvojen murentuminen” on niiden mukaan heikentänyt.)

Tilaisuudessa Soini kosiskeli luterilaisen kirkon vanhoillisia sanomalla, että uudistusmieliset ahdistelevat vanhoillisia. ”En yleensä ota luterilaisen kirkon asioihin kantaa. Mutta siitä olen huolissani, että nyt ne ahdistaa tiettyjä osia omasta kirkostaan sellaisella tavalla, minkä päästä ei mitään hyvää löydy”, Soini sanoi. Hän antoi ymmärtää, että evankelis-luterilaisen kirkon viime vuosina voimistunut liberaalisuuntaus on ajanut konservatiivit ahtaalle.

Tämäntyyppinen puhe vetoaa etenkin maalla asuvaan, iäkkäämpään väkeen, jolle kristinuskon perinteinen tulkinta on tärkeä. Suomen evankelis-luterilainen

kirkko on viime vuosina uudistunut ja modernisoitunut. Muun muassa piispat ovat aiempaa selkeämmin ilmaisseet tukeaan homoseksuaalisille kirkon jäsenille. Tämä on kauhistuttanut monia perinteisesti uskovia ja saattaa paradoksaalisesti jopa vahvistaa populistisia poliittisia voimia: jos kirkon linja on liian liberaali, pelastajiksi jäävät enää Jeesus ja Timo Soini.

Kuinka uudenlainen julkisuuspele hämmensi median

Journalistina minut, kuten kolleganikin, on koulutettu tekemään havaintoja, analysoimaan niitä, hankkimaan syventävää tietoa ja tarjoilemaan tämän prosessin tulokset yleisölle. Olen edelleen häpeissäni siitä, että minä, kuten useimmat kolleganikin, kieltäydyin näkemästä populismin nousun merkkejä, vaikka ne olivat nähtävissä jo noin kymmenen vuotta sitten.

2000-luvun alkuvuosina katukuvaan ilmestyi miehiä, joilla oli kaulassa leijonariipus. Leijona on Suomen vaakunaeläin ja riipus tehty vaakunaleijonan mallin mukaan. En kiinnittänyt asiaan suurempaa huomiota, koska riipusten kantajat olivat kaikin puolin mitä tavallimpia suomalaismiehiä. He tosin eivät perinteisesti käytä kaulakoruja lainkaan. Koru kaulassa kulkeva perusmies oli uusi ilmiö, mutta ei riittävän erikoinen, että olisin vaivautunut pohtimaan leijonan merkitystä tarkemmin.

Samoihin aikoihin katukuvaan tuli vaakunalla kuvioituja Suomi-T-paitoja sekä sellaisia T-paitoja, joissa kiitettiin sotaveteraaneja ja muisteltiin talvisotaa. Tässä kohden katsojan olisi pitänyt kiinnittää huomiota siihen, että paitojen omistajat olivat nuoria ja keski-ikäisiä; siis miehiä, joilla ei ikänsä takia voinut olla mitään henkilökohtaista sidettä menneisiin sotiin. Heillä oli mielenilmaukseensa jokin muu syy.

Vihapuhe verkossa alkoi voimistua vähitellen, ensin kaikessa hiljaisuudessa. Journalistit eivät kiinnittäneet asiaan vuosikausiin juuri mitään huomiota. Ajattelimme kaiketi, että kyseessä on yksittäisten

häirikköjen yksinäinen puuha, johon emme tunneneet mitään tarvetta kajota.

Suomi on pieni, vain reilun viiden miljoonan asukkaan maa, jonka mediakenttä on melko yksiääninen. Yhden tietotoimiston, Suomen Tietotoimiston STT:n, uutisia jaetaan kaikkialla maassa sanoma- ja verkkolehdistä ja radiokanavilla. Kansallinen yleisradioyhtiö tekee omat uutisensa, mutta agenda on tyypillisesti hyvin samantapainen kuin kaupallisten mediatalojen toimituksilla. Jos vaikkapa sanomalehden uutistoimitus tekee oman, merkittävän uutisen, muut kopioivat sen hetkessä, jolloin sama informaatio on jälleen tarjolla monissa välineissä. On sanottu, että Suomeen mahtuu kerrallaan vain yksi puheenaie.

Populistit eivät pitkään aikaan päässeet tänä puheenaieeksi. Kun pääsivät, julkisuus oli sitten sitäkin suurempaa.

Keskeiset politiikan toimitukset olivat hitaita heräämään populismi-ilmiölle. Poliitiikan toimittajat olivat tottuneita seurustelemaan siihenastisten suurten puolueiden (kokoomuksen, keskustan ja sosialidemokraattien) eliitin kanssa. Poliitiikan eliitti ja mediaeliitti olivat pitkään siinä käsityksessä, että kaikki jatkuu suunnilleen niin kuin ennenkin.

Kun mielipidetiedustelut 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä alkoivat näyttää Perussuomalaisten kannatuksen nousua, media havahdutti. Ennen vuoden 2011 eduskuntavaaleja media jauhoi Perussuomalaisten nousua niin suurella innolla, että julkisuus todennäköisesti lisäsi puolueen suosiota entisestään. Timo Soinista julkaistiin leppoisia ja sympaattisia henkilöjuttuja. Jussi Halla-ahostakin kerrottiin, mutta hänen ”omaperäinen ajattelunsa” jäi mukavan ja hauskoja puhuvan Soinin varjoon.

Perussuomalaisten kannatus vuoden 2003 eduskuntavaaleissa oli yhden prosentin luokkaa ja 2007

vaaleissa 4,1 prosenttia. Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa puolue sai 19,1 prosenttia äänistä. Sen eduskuntaryhmän koko Suomen 200-paikkaisessa eduskunnassa kasvoi seitsemästä hengestä 39:ään.¹⁵

Jo kevään 2009 europarlamenttivaaleissa Timo Soini oli yli 130 000 äänellään vaalien ylivoimainen ääniharava. EU:ta vastustava kansanosalo löysi hänessä kanavan mieliteensä ilmaisuun.

Internet on rajusti vähentänyt eliittien mahdollisuutta kontrolloida yhteiskunnallista keskustelua. Medialla ja etenkin iltapäivälehdillä on edelleen vaikutusvaltaa siihen, mitkä ovat päivän puheenaieet, mutta etenkin poliittisen eliitin ääni kuuluu aiempaa vaimeampana. Poliitikot itse kokevat usein, että heidän merkittävätkään aloitteensa eivät saa huomiota mediassa. Heillä ei enää ole samanlaista itsestään selvää pääsyä otsikoihin kuin heillä oli silloin, kun mediatarjonta oli nykyistä paljon vähäisempää eikä internetiä vielä ollut.

Mediahuomiosta taistellaan nyt toisin keinoin kuin aikaisemmin. Populistiset poliitikot, Perussuomalaisten Timo Soini etunenässä, osaavat hyödyntää nopean pinta-julkisuuden mahdollisuudet. He osaavat myös kiteyttämisen taidon – eivätkä anna faktojen haitata viestintäänsä. ”Missä EU, siellä ongelma”, Soini tiivisti jo vuosia sitten, ja moni suomalainen hymähti tyytyväisenä. Vaikea, monimutkainen ja etäiseltä tuntuva Euroopan unioni oli käsitettävissä edes yhden virkkeen ajan.

Median tehtävä on välittää oikeaa ja merkityksellistä tietoa. Sen ensisijainen tehtävä ei ole huolehtia, mitä vaikutuksia tiedon julkistamisella mahdollisesti on. Median oli luonnollisesti reagoitava perussuomalaisten gallup-nousuun, mutta perustellusti voi kysyä, tekikö se tehtävänsä riittävän laadukkaasti.

Muiden puolueiden edustajat ovat esittäneet kritiikkiä, että media lellitteli perussuomalaisia ja antoi heidän ennen vaaleja toimia omilla säännöillään sen sijaan, että

heiltä olisi edellytetty samaa kuin muilta. Kriitikoiden mukaan toimittajat julkistivat mielellään Timo Soinin hupaisina pidettyjä puheita, mutteivät vaatineet häneltä tietoa ja asiaperusteluja samalla tavalla kuin muilta puoluejohtajilta. Minäkin tein vaalikeskusteluja seurattessani saman havainnon: Soini pääsi vähemmällä kuin muut, koska hänessä toimittajien silmissä oli jotain uutta ja kiinnostavaa.

Vaalien jälkeen tuuli mediassa kääntyi uuteen suuntaan. Eduskuntavaaleissa Perussuomalaisten listoilta valittiin lukuisia poliittisesti kokemattomia ihmisiä, joilla ei ollut kokemusta myöskään median kanssa toimimisesta. Näiden ihmisten töppäilyistä media kertoi riemulla: muuan tuore kansanedustaja puhui kameran edessä ”neekeriukoista”, juopotteli moottoripyöräjengiläisten kanssa ja kertoi eduskunnassa vierailleelle koulu-laisryhmälle, että jos homoseksuaalit saavat lapsia, näistä tulee ”tuplahomoja”. Toisen kansanedustajan avustaja kirjoitti blogissaan, että ulkomaalaisille ja ruotsinkielisille tulisi määrätä pakollinen hihamerkki. Media kertoi kaikesta tästä suurin otsikoin, vaikka hihamerkkikohusakin oli epäselvää, oliko kyseessä vakavissaan tehty ehdotus vai pelkkä epäonnistunut huumori.

Ylenmääräinen tämäntyyppinen julkisuus on viime aikoina herättänyt keskustelua myös siitä, kertooko media nimenomaan perussuomalaisten töppäilyistä herkemmin kuin muiden. On luultavaa, että jos joku sosialidemokraattien tai kokoomuksen rivikansanedustaja puhuisi julkisesti typeryyksiä ulkomaalaisista, asia sivuutettaisiin pienemmin otsikoin. Jotkut Perussuomalaisen puolueen kansanedustajat ovat ilmaisseet tuskastumistaan siihen, että puolueen tekemät asialiset aloitteet hukkuvat viihteellisen kohuotsikoinnin alle.

Mielestäni pahin ongelma median tämänhetkisessä populistieihin liittyvässä raportoinnissa on kuitenkin se, että populistit tarjoavat medialle itselleen helpon tavan

tehdä helppoa journalismia. Toimituksissa on nykyään kovat taloudelliset paineet, ja sisältöjä tuotetaan entistä enemmän ja entistä nopeammin mutta aiempaa pienemmällä henkilöstöllä. Journalistien kiusaus mennä populistien virittämään ansaan on suuri.

Tämä näkyi kesän 2012 eurokriisiuutisoinnissa. Pohjanoteeraus koettiin heinäkuussa, kun Suomen eduskunta kutsuttiin lomilta ratkaisemaan hallituksen luottamus Espanjan rahoittamiseen liittyvässä päätöksessä. Jo ennalta oli selvää, että hallituspuolueiden kansanedustajien muodostama enemmistö äänestäisi hallituksen luottamuksen puolesta. Eduskuntakeskustelu, jota uutisoitiin laajasti, oli populistien juhlaa ja tarjosi medialle helpon tavan tehdä helppoa journalismia. Uutisoinnin kärjessä olivat populistijohtaja Timo Soinin letkautukset Välimeren maiden elämäntavasta ja Suomesta, joka joutuu sen kustantamaan.

Tässä kyseenalaisessa ilotulituksessa se, mistä varsinaisesti oli kyse, jäi taka-alalle. Esimerkiksi maan valta-lehti *Helsingin Sanomat* kertoi, että kansanedustajien tutustuttavana oli 130-sivuinen ”varsin vaikeaselkoinen” EU-rahoitusasiakirja ja sen 17-sivuinen tiivistelmä, joka oli käännetty kotimaisille kielille. Vaikka lehti ylpeänä kertoi hankkineensa asiakirjan, se ei kovin tarkasti vai-vautunut selvittämään lukijoille, mitä asiakirja sisälsi.

Jos lehti olisi edes julkaissut asiakirjan verkossa, lukijat olisivat voineet halutessaan tutustua siihen itse. Vaikka aineistot olivat vaikeaselkoisia ja pääosin vieraskielisiä, Suomesta olisi luultavasti löytynyt yleisöä, joka oli enemmän kiinnostunut Suomen rahoitussitoumuksesta kuin siitä, mitä populistit aiheesta veistelevät. Jolleivät toimitukset saaneet aineistoista selkoa, Suomessa on luultavasti ihmisiä, jotka olisivat kysyneet aineistoja ymmärtämään.

Toivottavinta olisi tietysti, että toimitukset tekisivät vaativan asiantuntijatyönsä kunnolla eivätkä jättäisi sitä

lukijoiden tehtäväksi. Tämä tosin edellyttää painotusten muutosta: Timo Soinin sutkausten raportoinnin sijaan aika pitäisi käyttää itse asiaan perehtymiseen. Juuri siihen toimituksilla ei tuntunut olevan aikaa.

Journalistien problematiikkaan kuuluu sananvapauden puolustaminen samaan aikaan, kun sananvapauden käyttö äityy yhä hurjemmaksi. Monissa toimituksissa tuntuu olevan epäselvää, miten populistien sanomisiin tulisi suhtautua.

Vielä kymmenkunta vuotta sitten Suomessa vallitsi käsitys, että ”Suomessa ei ole rasismia”. Viime vuosina rasistista puhetta on ollut runsaasti. Rasismista käsitteenä on tullut salonkikelpoinen: jopa naistenlehden kannessa pohdittiin taannoin, onko naisen sopivaa sanaa olevansa ”pikkuisen rasisti”. Uusi ilmiö ovat ihmiset, jotka pitävät julki lausuttuja rasistisia asenteitaan jopa ylpeyden aiheina.

Koska rasismikeskustelu on Suomessa uutta, monen on ollut vaikea hahmottaa, mikä on rasismia ja mikä normaalia keskustelua. Ongelma näkyy sekä mediassa että muualla yhteiskunnassa. Onko rasismia sanoa, että kultasepäntiikkeen ryöstäjä oli kotoisin Somaliasta? Media on pääasiassa halunnut toimia korrektisti ja olla korostamatta esimerkiksi rikoksentehtäjien etnisiä taustoja. Tämä on toisaalta johtanut siihen, että osa yleisöstä kysyy ärtyneenä, miksi media piilottelee ulkomaalaisten tekemiä rikoksia.

Nyt, kun ihmiset keskustelevat joka tapauksessa, medialta lupaa kysymättä, median on ratkaistava, miten se tähän keskusteluun suhtautuu. Pitääkö esimerkiksi kansanedustajan rasistiset puheet julkaista sellaisinaan, jotta yleisö saa tietää, millainen henkilö heitä edustaa? Vai pitääkö toimituksen kieltäytyä rasististen ajatusten uudelleenjulkaisusta ja levittämisestä ja kertoa vain tiivistetysti, että kansanedustaja esiintyi sopimattomasti? Vai jättää koko asia uutisoimatta, jolloin se joka

tapauksessa tulee julki jotain muuta reittiä ja herättää kysymyksen, miksi media ei halunnut kertoa kansanedustajan puheista?

Tällaisia kysymyksiä toimituksissa pohditaan nykyään taajaan. Niihin vaikuttavat yhtä lailla lainsäädäntö ja journalistietiikka kuin kulttuurinen ilmapiiri: mitä on sopivaa sanoa. Toisaalta journalistin tehtävä olisi korrektilla tavalla tuoda julki kaikki relevantti tieto silloinkin, kun se on sisällöltään kyseenalaista.

Journalistien rooli on kokonaisuudessaankin muo- toiltava uudestaan nykyään, kun heillä ei enää ole entisenlaista asemaa ”portinvartijoina” ja tiedon suodattajina. Yleisöllä on yhä useammin esteetön pääsy samoille tietolähteille kuin journalisteilakin. Tästä syystä pelkkä tiedon välittäminen ei riitä, vaan tarvitaan entistä enemmän myös tiedon jäsentämistä ja arvottamista.

Miksi juuri nyt?

Populismi ei ole Suomessa millään muotoa uusi asia. Perussuomalaiset on suora jatko Suomen Maaseudun Puolueelle SMP:lle, jonka karismaattinen ja kansanomaisesti esiintyvä Veikko Vennamo perusti 1958. Liike vetosi pienituloiseen maaseutuväestöön, josta moni oli Neuvostoliitolle sodassa menetetyn Karjalan evakkoja. SMP oli hallituspuolue 1983–90 mutta joutui sisäisten ristiriitojen ja heikkenevän vaalimenestyksen takia konkurssiin 1995. Jo samana vuonna SMP:n puoluesihteerin Timo Soinin yhdessä muun vanhan puoluejohdon kanssa perusti uuden puolueen, Perussuomalaiset.

Tätä taustaa vasten on lystikästä, että Timo Soini, joka itse liittyi SMP:hen 16-vuotiaana 1979, esittää mielellään Perussuomalaiset uutena ja tuoreena vaihtoehtona verrattuna ”vanhoihin puolueisiin”, joiksi hän nimittää muita suuria ja keskikokoisia puolueita. Hän itse on poliittisen eliitin vakiintunut jäsen jo vuosikymmenten ajalta, mutta esiintyy mielellään ikään kuin olisi tuore kasvo vanhojen ”rötösherrojen” (Veikko Vennamon ilmaus) keskellä.

On mielenkiintoista, miksi Perussuomalaisten nousu alkoi juuri silloin kun se alkoi, ei ennemmin eikä myöhemmin. Olen tässä kirjoituksessa pyrkinyt hahmottamaan niitä kulttuurisia tekijöitä ja syitä, jotka ovat muokanneet Suomen otolliseksi pelikentäksi populistisille pelureille. Toinen tärkeä selitys ovat ulkomaiset vaikutteet; muun Euroopan kehitys, jota käsitellään toisaalla tässä Counterpointin raporttisarjassa. Suomi kulkee muun Euroopan tahdissa myös tässä asiassa.

Suomen Maaseudun Puolue puolsi kovaäänisellä retoriikalla tyytymättömiä pienviljelijöitä ja muita maaseudun köyhiä, sotaveteraaneja ja työtä tekevää, vähän koulutettua väestönosaa. Perussuomalaiset puolustavat ”Suomen kansaa”. SMP:hen verrattuna uutta on ääri-kansallismielinen ja ulkomaalaisia vieroksuva siipi. Sellainen tuskin olisi voinut syntyä menneiden vuosikymmenien Suomessa, jossa ulkomaalaisia oli todella aivan häviävän vähän.

SMP:n henkinen perintö näkyy Perussuomalaisten asenteissa monin tavoin. Esimerkiksi koulutusta ei puolueessa suuremmin arvosteta, vaan tähdennetään päinvastoin kansalaisen mahdollisuutta ja oikeutta työntekoon vähäiselläkin koulutuksella. Tämä vetoaa huonosti koulutettuun väestönosaan, joka ei koe pystyvänsä kilpailemaan työpaikoista paremmin koulutettujen ulkomaalaisten kanssa.

Veikko Vennamo ei luottanut koulutuksen tuomaan asiantuntijuuteen, vaan toisti toistamasta päästyäänkin, että ”kyllä kansa tietää”. Sama asenne jatkuu Perussuomalaisissa. Tiedon ja asiantuntemuksen sijaan puolue pelaa tunteilla ja tunnelmilla. Se korostaa jokaisen oikeutta sanoa ”suorat sanat” riippumatta siitä, tietääkö puhuja käsittelemästään aiheesta varsinaisesti mitään.

Sekä SMP että Perussuomalaiset pitävät esillä yhdenvertaisuutta, mutta hieman toisessa merkityksessä kuin miten sivistyneistö sanan on perinteisesti käsittänyt. Populistinen ”yhdenvertaisuus” merkitsee sitä, ettei kukaan ole asiantuntijana toisen yläpuolella. Koulutetut ihmiset, älymystö ja ”herrat” eivät ole sen parempia Suomen asiain tuntijoita kuin kouluttamattomakaan. Jos toimittaja haastattelee tutkijaa ja kadunmiestä, kummankin näkemyksille pitää jutussa antaa sama painoarvo.

Olin kerran radiossa kommentoimassa politiikkaa lähetyksessä, jonka toinen vieras oli perussuomalaisten puoluejohdon edustaja Matti Putkonen. Hän käyttää

itsestään nimitystä ”työmies”. Keskustelussa argumentointimme eivät kohdanneet lainkaan: vaikka aihe oli sama ja toimittajakin yritti puhetta johdatella, Putkonen pelasi yksillä korteilla ja minä toisilla. Oli kuin kumpikin olisi puhunut vierasta kieltä, jota keskustelukumppani ei taida lainkaan. Kyseessä ei ollut keskustelu, vaan kaksi rinnakkaista esitystä.

Mutta populistinen retoriikka ei olekaan suunnattu poliittisen eliitin ja median keskustelukumppaneille, vaan yleisölle. Jos puoluejohtajan tunteisiin vetoavat kielikuvat ”pitkospuiden päässä asuvasta mummosta” tuottavat puolueelle muutamankin uuden äänestäjän, puoluejohtajan osallistuminen radio-ohjelmaan ei ollut hukkaan heitettyä aikaa.

Mitä voidaan tehdä? Kuusi polkua kohti humaanimpaa politiikkaa

Counterpointin raporttisarjan tarkoituksena on pohtia, millä keinoin populismista viehättyneet äänestäjät voitaisiin houkutella tukemaan humaania, yhteiskuntaa aidosti rakentavaa politiikkaa.

Vaikka en itse sympatisoi populistista politiikkaa, koen, että se on tuonut Suomen politiikkaan muutamia hyviä piirteitä. Nämä ovat hyvä lähtökohta, kun mietitään, mitä politiikan kentällä kokonaisuudessaankin tulisi tehdä toisin kuin tähän asti.

Ensimmäinen hyvä asia on, että *populistit ovat lisänneet suomalaisten kiinnostusta politiikkaan ja näiden uskoa demokraattisen vaikuttamisen mahdollisuuksiin*. Perussuomalaiset houkuttelivat äänestämään sellaisiakin kansalaisia, jotka olisivat muuten jättäneet äänioikeutensa käyttämättä. Tätä ei olisi tapahtunut, elleivät perussuomalaiset ehdokkaat olisi onnistuneet vakuuttamaan äänestäjiä muutoksen mahdollisuudesta.

Toiseksi populistit ovat viestinnässään *murtaneet hierarkia-asemia ja tarjonneet ihmisille mahdollisuuden tulla kuulluiksi*. Sen sijaan, että eliitit keskustelevat keskenään ja kansa keskenään, populistit ovat integroineet kansalaiset mukaan poliittiseen keskusteluun etenkin internetissä.

Kolmanneksi populistit ovat *lisänneet ihmisten ylpeyttä politiikkaan osallistumisesta*. He ovat onnistuneet hankkimaan ehdokaslistoilleen ihmisiä, joilla ei ole aiemmin ollut yhteyksiä politiikan tekoon. He ovat onnistuneet osoittamaan, että politiikkaan osallistuminen on normaalia ja asiaankuuluvaa kansalaistoimintaa. Poliittisesta

osallistumisesta on syytä olla iloinen ja ylpeä sen sijaan, että sitä kartetaan tai piilotellaan esimerkiksi työpaikalla.

Neljänneksi populistit ovat *rikkoneet suomalaisen keskustelukulttuurin tabuja*. He ovat tuoneet keskusteluun aiheita, joista eliitti ei ole välittänyt aiemmin keskustella. Aiheiden mielekkyydestä voi olla monta mieltä, mutta terveessä demokratiassa tärkeää on ilmapiiri, jossa ei ole olemassa ns. kiellettyjä puheenaiheita.

Viidenneksi populisteilla on *pyrkimys ilmaista asioita ymmärrettävästi*. Pyrkimys on erinomainen, sen toteuttaminen ei vain ole toistaiseksi onnistunut. Tuloksena on ollut epä-älyllistä liiallista yksinkertaistamista ja samalla asioiden kärjistämistä yksiuolotteisiksi vastakkainasetteluiksi. Sinänsä on kuitenkin kiitettävää, että monimutkaisista asioista pyritään puhumaan selkeää kieltä, joka on myös ei-asiantuntijoiden ymmärrettävissä.

Jos populismista viehättyneet kansalaiset halutaan houkutellessa äänestämään puolueita, jotka rakentavat yhteiskuntaa kaikkien ihmisten ihmisarvoa kunnioittaen, tarvitaan muutoksia sekä kulttuurissa että käytännön politiikan toimintatavoissa. Esitän seuraavassa kuusi asiaa, jotka voivat auttaa kääntämään suuntaa kohti humanimpaa Suomea.

1 Kansalaisten turvallisuudentunteen parantaminen

Päätöksentekijöiksi jo valittujen ihmisten on otettava vakavasti kansalaisten huoli omasta toimeentulostaan. Työllisyyttä suosiva talouspolitiikka on nostettava ensisijaisen tärkeäksi. Nuorten pääsy koulutukseen ja työmarkkinoille on tärkeää, samoin ikääntyneiden työttömien aito uudelleen koulutus (sen sijaan, että heitä nöyrytetään heikkotasoisessa näennäiskoulutuksessa)

Sosiaaliturvaa on kohennettava niin, että se oikeasti takaa vähimmäistoimeentulon kaikissa elämän muutostilanteissa ja luo turvallisuudentunnetta koko väestöön, myös niihin, joilla nyt menee hyvin.

Suomen tulevaisuudensuunnitelmissa on otettava selvästi kantaa siihen, että kaikki eivät voi olla ”huippuosajia”, mutta kaikille on silti oltava paikka yhteiskunnassa. Päätöksentekijöiden retoriikassa on alituisten uhkien ja vaarojen sijaan korostettava toivoa ja selviytymistä.

Perheiden tukemiseen on osoitettava merkittävästi nykyistä enemmän asiantuntija-apua. Roolimallien muutokset, yksinäisyys ja taloushuolet kuormittavat parisuhteita ja perheitä. Perheiden tukeminen, ennaltaehkäisevä terapiatyö ja varhainen puuttuminen parantavat merkittävästi koko yhteiskunnan hyvinvointia.

2 Konsensusperinteen hyvien puolien hyödyntäminen

Toisin kuin monien suurempien kansojen jäsenet, suomalaiset voidaan vielä vakuuttaa siitä, että tietyissä asioissa etumme on yhteinen ja kaikkien kelpuuttamia ratkaisuja kannattaa hakea. Suomi on pieni ja kulttuurisesti edelleen niin yhtenäinen maa, että kaikki kansalaiset ovat ylipäätään tavoitettavissa, ja heidän näkemyksistään, tahtotiloistaan ja toiveistaan on mahdollista saada tietoa kattavasti. Vaikka maassa on monenlaisia ihmisiä ja alakulttuureja, nämä voivat silti edelleen päästä yksimielisyyteen siitä, mitkä asiat palvelevat kaikkien etua.

3 Keskustelu- ja vuorovaikutuskulttuurin kehittäminen

Toisin kuin monissa muissa maissa, Suomen kouluissa ei vielä systemaattisesti opeteta esimerkiksi väittelyä, eikä sitä käytetä opetusmetodinä kovin laajasti. Suomalaiset tulee opettaa olemaan asiallisesti ja ystävällisesti eri mieltä.

Median tulee kantaa vastuunsa asiallisen keskustelukulttuurin edistäjänä aikuisväestön kesken. Esimerkiksi mediatulojen nettisivuilla esiintyvään loukkaavaan nimimerkkikirjoitteluun tulee puuttua tähänastista tarmokkaammin.

Kaikki suomalaiset ovat omalta osaltaan vastuussa siitä, että rasistinen asennoituminen tuomitaan näkyvästi ja epäasiallista käytöstä paheksutaan.

4 Poliitiikan normalistaminen

Poliitiikkaan osallistumisesta on tehtävä normaalia, arvostettua kansalaistoimintaa, joka ei aiheuta minkäänlaista ”leimautumista” eikä muita kielteisiä vaikutuksia, kuten syrjintää työelämässä. Jos tällaista esiintyy, viranomaisten ja oikeuslaitoksen on reagoitava asiaan nopeasti ja lainmukaisesti.

Kun poliitiikkaan osallistuminen esimerkiksi vaaliedokkaan roolissa on tavanomaista kansalaisaktiivisuutta, toimijoiden kirjo monipuolistuu. Kun poliitiikkaan perehtyneitä ja asioista tietäviä kansalaisia on yhä enemmän, populististen voimien pelikenttä pienentyy.

5 Poliittisen eliitin on opittava kuuntelemaan

Tapa pitää kansa ulkona päätöksenteosta on niin tuhoisa, että sen on muututtava. Kuuntelu on aitoa monensuuntaista viestintää ja vuorovaikutusta. Ei riitä, että puolueen nettisivuille perustetaan apea keskustelupalsta, jolla pari aktivistia riitelee keskenään pikkuasioista. Kansalaisten osallistumiselle on luotava aidosti merkityksellisiä kanavia sekä internetiin että muihin välineisiin.

Kansalaisten tietämys, äly ja välittäminen on otettava politiikan keskeisiksi käyttövoimiksi. Kansalaisia on integroitava asioiden valmisteluun paljon monipuolisemmin kuin nykyään, jolloin työryhmissä ja muissa valmisteluelimissä istuvat ”aina samat asiantuntijat”. Kansanäänestyksiä on järjestettävä nykyistä useammin.

Poliittisen eliitin on käsitettävä, että kansalaiset eivät ole ”yleisö”, jolle politiikkaa tehdään tai esitetään, vaan he ovat kaiken poliittisen toiminnan keskeinen syy, kohde ja käyttövoima. Heidän olemassaolonsa ja

näkemyksensä on voitava vaikuttaa politiikkaan myös vaalien välisinä aikoina.

6 Poliittisen eliitin, virkakunnan ja median on opittava

viestimään monimutkaisista asioista ymmärrettävästi. ”Tätä on liian vaikea selittää” on väärä asenne. Kaikki yhteiskunnalliseen päätöksentekoon liittyvä asia on pystyttävä selvittämään yleistajuisesti; kyseessä on viestinnän ammattitaito ja osaaminen. Jos poliittinen eliitti ei vaivaudu kertomaan tai ei osaa kertoa kansalle, mistä on kyse, populistit kyllä tekevät sen – omalla tavallaan, joka taas ei välttämättä palvele yhteiskunnan kokonaisuutta.

Median on pyrittävä tuottamaan korkeatasoista journalismia, joka valaisee asioiden taustoja ja niiden välisiä yhteyksiä ja kertoo tämän kaiken sekä ymmärrettävästi että kiinnostavasti, yhtä lailla tekstin kuin visuaalisuuden keinoin. Sen sijaan, että toimittajat raportoivat populistipoliitikkojen lausumista, heidän tulisi keskittyä itse asioiden selvittämiseen. Populisteja on kohdeltava mediassa samoin asiantietovaatimuksin ja kriteerein kuin muitakin politiikan tekijöitä.

Lopuksi

Suomen kaltaisessa pienessä yhteiskunnassa minkä tahansa ryhmän eristäminen on aina huonoin vaihtoehto. Sen sijaan, että populistien kannattajat julistetaan ”toivottomiksi tapauksiksi”, heidät tulisi houkutella kertomaan, mistä kenkä varsinaisesti puristaa – ja ottaa heidän viestinsä vakavasti.

Suomi elää kulttuurista murrosta, jossa muutoksen tempo on nopea monellakin elämänalueella. Osa muutoksista on varmasti tarpeen, osaa olisi hyvin varaa hidastaa tai lykätä, jotta muutosnopeudesta kärsivät eivät kokisi jäävänsä niin pahasti jalkoihin.

Pidän tärkeimpänä asiana kansalaisten yleisen turvallisuudentunteen vahvistamista – ja tällä en todellakaan tarkoita rajavalvontaa tai armeijaa, vaan toimeentuloa, tekemistä, elämän mielekkyyden kokemusta ja itsekunnioitusta.

Ihmisellä, joka ei pelkää, on parempi mahdollisuus nähdä toisenkin ihmisyyys.

Viitteet

- 1 Hommaforum, verkkosivusto
- 2 Perussuomalaisten kansanedustajan James Hirvisaaren verkkosivusto
- 3 Hirvisaari, ”Terrori-iskut ovat kukkahattutätien syytä”
- 4 Kortteinen, *Lähiö – Tutkimus elämäntapojen muutoksesta, Kunnian kenttä – suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona, Kortteinen & Tuomikoski, Työtön: tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä.*
- 5 Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPerin kysely heinäkuussa 2010
- 6 Tilastokeskus, *Kuluttajabarometri*
- 7 Hannula, *Maassa maan tavalla – Maahanmuuttokritiikin lyhyt historia*
- 8 Suomen Sisu -yhdistyksen verkkosivusto
- 9 Rahkonen, ”Perussuomalaisten ruumiinavaus. Onko työväen protestipuolueen kannatus saavuttanut vielä ylärajansa?”
- 10 ”HS-Gallup presidentin äänestämiseen vaikuttaneista tekijöistä”
- 11 Piispa, Taskinen ja Ewalds, *Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–12*
- 12 Tilastokeskus, *Väestörakenne 2011*
- 13 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tilastot
- 14 Parkkinen, seminaariesiintyminen joulukuussa 2011. Parkkinen populismia käsittelevä kirja *On se niin väärin ilmestyy syksyllä 2012.*
- 15 Oikeusministeriön vaalitulostot

Lähteet

- Milla Hannula, *Maassa maan tavalla – Maahanmuuttokritiikin lyhyt historia*, Otava, 2011
- James Hirvisaari, ”Terrori-iskut ovat kukkahattutäiden syytä”, 18.10.2011, jam.pp.fi/kukkahattutatien_syyta.htm
- James Hirvisaari, verkkosivusto, 18.10.2011, james.hirvisaari.info/vaalit
- Hommaforum-verkkosivuston keskustelu, 12.3.2011, hommaforum.org/index.php/topic,25268.msg413029.html
- ”HS-Gallup presidentin äänestämiseen vaikuttaneista tekijöistä”, *Helsingin Sanomat* 7.3.2012
- Matti Kortteinen, *Lähiö – Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*, Otava, 1982
- Matti Kortteinen, *Kunnian kenttä – suomalainen palkkatyö kulttuurisena muotona*, Hanki ja jää, 1992
- Matti Kortteinen & Hannu Tuomikoski, *Työtön: tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*, Tammi, 1998
- Oikeusministeriö, Eduskuntavaalit 18.3.2007, *Tulos puolueittain*, 18.10.2012, 192.49.229.35/E2007/s/tulos/tulos_kokomaa.html
- Laura Parkkinen, seminaariesiintyminen joulukuussa 2011
- Minna Piispa, Jukka Taskinen ja Helena Ewalds, *Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–12*, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2012
- Juho Rahkonen, ”Perussuomalaisten ruumiinavaus. Onko työväen protestipuolueen kannatus saavuttanut vielä ylärajansa?” *Yhteiskuntapolitiikka* 4/2011
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko, *Jäsenet*, 18.10.2011, evlfi.nsf/Documents/68ED832793E78AF5C22575EF003AD029?OpenDocument&lang=FI

Kymmenen polkua populismiin

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer, kysely heinäkuussa 2010,
toteuttajana TNS Gallup

Suomen Sisu -yhdistyksen periaateohjelma, www.suomensisu.fi/ohjelma.html

Suomen virallinen tilasto (SVT), *Kuluttajabarometri*, Tilastokeskus,
18.10.2012, www.stat.fi/til/kbar/index.html

Suomen virallinen tilasto (SVT), *Väestörakenne 2011*,
Tilastokeskus, 18.10.2012, [www.stat.fi/til/vaerak/2011/
vaerak_2011_2012-03-16_tie_001_fi.html](http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/vaerak_2011_2012-03-16_tie_001_fi.html)

Kirjallisuutta

Liikkeitä laidasta laitaan – Populismien nousu Euroopassa, Ajatuspaja e2, 2011

Erica Meijers, *Populism in Europe*, Green Europe Foundation, 2011

Yhteiskuntapolitiikka-lehden vuosikerrat 2010, 2011 ja 1-2/2012

Vielä kaksikymmentä vuotta sitten Suomi oli sisäänpäin kääntynyt kansakunta, joka oli Neuvostoliiton naapurina tottunut jättämään ulkopoliittikan poliittisen eliitin hoitoon ja muuten mieluiten vaikenemaan vaikeista asioista. Nyt kansa keskustelee verkossa ja syyttää eliittejään virheistä muun muassa Eurooppa-politiikassa.

Vielä kymmenen vuotta sitten Suomessa ajateltiin yleisesti, ettei maassa ole rasismia. Nyt julkinen keskustelu on raastunut.

Vielä viisi vuotta sitten politiikan pelikenttää hallitsivat samat puolueet kuin ennenkin. Nyt populistinen Perussuomalaiset on saavuttanut eduskuntavaaleissa viidenneksen kannatuksen.

Mitä Suomelle on tapahtunut? Suomalainen journalisti Johanna Korhonen hahmottelee tässä pamfletissa niitä kulttuurisia muutoksia, joiden tuloksena vaikenevasta Suomesta tuli äänekkään populismin pelikenttä.

Kun Suomen poliittiset eliitit ja media ovat parikymmentä viime vuotta puhuneet lähinnä huippusaajista ja kansainvälisestä kilpailukyvyystä, niiltä on jäänyt huomaamatta suuret joukot tavallisia, arvoiltaan perinteisiä kansalaisia, joille muutoksen vauhti on ollut liian kova. He muodostavat nyt populistien tärkeimmän äänestäjäjoukon.

Korhonen esittää ajatuksia myös siitä, millä keinoin poliittiset toimijat voisivat uudelleen voittaa niidenkin kansalaisten luottamuksen, jotka ovat pettyneitä tai peloissaan tai tuntevat itsensä vaiennetuiksi.

